

Спречување и борба
против трговија со луѓе

ИЗВЕШТАЈ ЗА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ СО ЦЕЛ ТРУДОВА ЕКСПЛОАТАЦИЈА

Борба против дискриминација и
заштита на правата на ранливите групи

Клара Скриванкова
Лазар Јовевски

Horizontal Facility for Western Balkans and Turkey

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

ХОРИЗОНТАЛЕН ИНСТРУМЕНТ ЗА ЗАПАДЕН БАЛКАН И ТУРЦИЈА

„Спречување и борба
против трговија со луѓе“

ИЗВЕШТАЈ ЗА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ СО ЦЕЛ ТРУДОВА ЕКСПЛОАТАЦИЈА

Автори
Клара Скриванкова, меѓународен експерт
Лазар Јовевски, национален експерт

август 2017 година

Совет на Европа

Македонска верзија

Сите права се задржани.

Ниту еден дел од публикацијата не смее да се умножува, преведува, репродуцира или пренесува, во било кој облик и со преку било кое средство, електронско (ЦД ром, интернет итн.) или механичко, вклучително и фотокопирање, снимање или архивирање на податоците или преку систем за пронаоѓање на податоци, без претходно писмено одобрение од Директоратот за комуникации (F-67075 Стразбург, Цедекс или publishing@coe.int).

Публикацијата е изготвена со помош средства од заедничката програма на Советот на Европа и Европската Унија. Содржината на публикацијата на никаков начин не може да се смета дека го одразува официјалното гледиште на Советот на Европа и на Европската Унија.

Публикувано во рамките на проектот за „Спречување и борба против трговија со луѓе“.

Печатење, дизајн и лектура

Датапонс, Скопје

Авторски права©2017

Совет на Европа

Содржина

ЗА АВТОРИТЕ	6
КРАТОК ПРЕГЛЕД	7
I. ВОВЕД	11
II. ПРЕГЛЕД НА МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ	13
1. Инструменти на Обединетите нации	13
1.1. Протокол на ОН за спречување, ограничување и казнување на трговијата со луѓе (Протокол од Палермо)	13
1.2. Водечки принципи на ОН за бизнисот и за човековите права	14
1.3. Стандарди на Меѓународната организација за труд	16
2. Законски обврски и стандарди на Советот на Европа	18
2.1. Конвенција на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе	18
2.2. Европска конвенција за човековите права и судската пракса	19
2.2.1. Siliadin против Франција	19
2.2.2. Rantsev против Кипар и Русија	20
2.2.3. Chowdhury и други против Грција	20
2.3. Препорака на Советот на Европа за човековите права и за бизнисот	21
3. Право на Европската Унија	22

III. ПРЕГЛЕД НА НАЦИОНАЛНАТА ЗАКОНСКА, ПОЛИТИЧКА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА	23
1. Правна рамка	23
1.1. Законодавство за борба против трговијата со луѓе и релевантното меѓународно право	23
1.2. Правна рамка во областа на вработувањето, пазарот на трудот и бизнис-прописите	24
2. Политичка рамка	26
3. Институционална рамка	27
3.1. Национална комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција и национален известувач за борба против трговијата со луѓе	27
3.2. Канцеларија на националниот механизам за упатување (НМУ)	28
3.3. Инспекторат за труд	29
3.4. Државна агенција за вработување	30
3.5. Пазарен инспекторат и агенции за привремено вработување	30
IV. ПРОЦЕНА НА НАЦИОНАЛНАТА СОСТОЈБА	33
1. Општ преглед	33
2. Преглед на пазарот на трудот	35
3. Општа свест	36
4. Иницијативи и мерки што ги преземаат владините агенции	37
5. Иницијативи и мерки што ги преземаат синдикатите	38
6. Иницијативи и мерки што ги презема граѓанското општество	39
7. Иницијативи и мерки што ги презема приватниот сектор	40
8. Ризични области	41
8.1. Ризици поврзани со текстилната индустрија и со индустријата за обувки	42
8.2. Ризици поврзани со земјоделската и со градежната индустрија	43
8.3. Ризици поврзани со бегалците и со мигрантите	43
8.4. Ризици во регионите на Гевгелија и на Валандово	45

V. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	47
1. Заклучоци	47
2. Препораки	48
2.1. Законодавна рамка	48
2.2. Политичка рамка и институционални капацитети	49
2.3. Пазар на трудот	50
VI. АНЕКСИ	53
Анекс I – Конкретни препораки за активностите и за мерките што треба да ги преземат синдикатите	53
Анекс II – Конкретни препораки за активностите и за мерките поврзани со агенциите за вработување	55
Анекс III – Конкретни препораки за активностите и за мерките што треба да ги преземе приватниот сектор	57
Анекс IV – Опис на концепти и алатки	59
1. Пристојна работа	59
2. Должно внимание во однос на човековите права	60
Анекс V Ресурси	61
1. Листа на институции со чии претставници е остварена средба за време на мисијата за утврдување факти во Скопје	61
2. Листа на институции со чии претставници е остварена средба за време на мисијата за утврдување факти во регионите	61
3. Референции и ресурси за дополнителни информации	62

За авторите

Клара Скриванкова

Клара Скриванкова во моментот е програмски менаџер за Велика Британија и за Европа и виш советник за приватниот сектор во организацијата „Антислејвери интернешнал“. Таа работи во оваа област од 2000 година, почнувајќи како програмски менаџер во „Ла Страда“, Чешка Република. Во 2005 година, почнува да работи во „Антислејвери интернешнал“, каде што го раководи тимот за истражување и пропагирање елиминација на сите форми на современо rop-ство и ги предводи активностите со бизнис-заедницата. Госпоѓа Скриванкова, исто така, објавила голем број трудови и била ангажирана како експерт на меѓународно ниво. Таа е експерт за трговија со луѓе при Советот на Европа од 2005 година и ја советува Европската комисија како член на Експертската група на ЕУ за трговија со луѓе 2008-2015 година.

Лазар Јовевски

Лазар Јовевски е доцент при Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“, Правен факултет, Катедра за труд и социјално право во Скопје. Тој има повеќе од петнаесет години работно искуство на полето на работните односи и социјалната инклузија. Како универзитетски професор, господин Јовевски спровел многубројни академски истражувања и анализи во областа на вработувањето, антидискриминацијата, синдикалното право и здравјето и безбедноста на работа. Тој објавил голем број трудови, вклучувајќи и пет книги и многубројни научни и професионални трудови во областа на трудот и социјалното право.

Краток преглед

Трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот претставува нова област од интерес во земјата. Развиена е законска рамка, која во голема мера се состои од законодавството за борба против трговијата со луѓе и од закони што се однесуваат на трудот, одразувајќи ги меѓународните норми. Земјата ги усвои сите клучни стандарди за трудот, со исклучок на Протоколот на МОТ за принудна работа од 2014 година. Усвоени се Национална стратегија и Национален акциски план за 2017-2020, како и Стандардни оперативни процедури за третман на лица што се жртви на трговија, а етаблиран е и Национален механизам за упатување.

Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе обезбедува рамка за идентификација и за процесот на упатување. Меѓутоа, идентификацијата на трговијата со луѓе чија цел е трудова експлоатација понекогаш е попречена поради тоа што нема консензус за индикаторите и недостига јасна разлика меѓу повредата на трудовото право (како што е повреда на законите за вработување и за дискриминација) и трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот (кривично право).

Претставниците на заинтересираните страни кои имаат надлежност и утврдена улога во законодавството и во политиките насочени кон борбата против трговијата со луѓе, и чие работење во одредена мера е релевантно за истата (како на пример службените лица што се вклучени во спроведувањето на законите) имаат добро разбирање на феноменот трговија со луѓе и на постојната релевантна инфраструктура. Меѓутоа, постои загриженост дека знаењето е ограничено на поединечни специјалности и дека нивото на знаења, особено способноста да се идентификува состојба на трговија со луѓе и да се реагира на соодветен начин, општо земено е на ниско ниво меѓу професионалците.

Факторите на ризик што се поврзани со одредени групи и популации и со специфични индустрии им се познати на властите. Истовремено, се чини дека смислата на дефиницијата на трговијата со луѓе со цел трудова експлоатација, врската со кршењето на трудовите права, лошите работни услови, неформалноста и фрагментацијата на пазарот на трудот, како и улогата што треба да ја имаат агенциите за спроведување на законот на пазарот во однос на превенцијата и детектирањето на трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот не се доволно разбрани.

Недоволното познавање на законите поврзани со работењето на пазарот на трудот и со примената на законот од страна на полицијата, како и недоволната свесност од страна на трудовите и пазарните инспектори за трговијата со луѓе, исто така, беа наведени како пречка за идентификацијата на жртвите. Овој јаз може да се премести со подобрување на координацијата помеѓу *Министерството за внатрешни работи* и *Државниот инспекторат за труд* и на *Државната агенција за вработување* како формални чинители во националниот механизам за упатување и во Стандардните оперативни процедури.

Земјоделството, текстилната индустрија, индустријата за обувки и градежништвото се најчесто индустрии во кои ризикот од експлоатација на трудот е повисок, честопати поради несигурните договори за вработување, тешките работни услови и ниските плати. Голем дел од овие индустрии, исто така, работат во „сивата зона“, користејќи нерегистриран и неформален труд.

Во државата е загрижувачки и ризикот од трговија со луѓе кој е поврзан со мигрантите и со бегалците. Меѓутоа, ниту властите ниту, пак, организациите на граѓанското општество не идентификуваа јасни случаи на трговија со луѓе со цел трудова експлоатација или принудна работа на бегалците и на мигрантите во државата.

Предизвиците идентификувани од главните засегнати страни се слични со предизвиците со кои се соочуваат другите држави во регионот и со предизвиците со кои во минатото се соочувале голем број други европски држави. Иницијативите на владините агенции се фокусираат на неколку клучни области – идентификување на жртвите, спроведување на законите против прекршителите, спречување на трговијата со луѓе и обука и изградба на капацитети. Иако улогата и одговорностите на агенциите кои биле консултирани за Извештајот и на „потрадиционалните“ актери, како што е полицијата, се јасни, разбирањето на улогите и на одговорностите на другите агенции, како што се регулаторите на пазарот на труд, е ограничено.

Оценето е дека приватниот сектор и синдикатите, исто така, имаат улога во спречувањето на трговијата со луѓе и во решавањето на состојбите што може да придонесат за трговијата со луѓе. Истовремено, постоеше консензус дека прашањата на човековите права треба да се вградат во бизнис-практиката, но дека на тоа треба да му претходи решавањето на тоа што многумина соговорници го опишаа како „сива зона“ во чии рамки, според согледувањата, работат голем број компании.

Корпоративната одговорност и севкупната регулација на приватниот сектор, како и позитивното инволвирање на компаниите недостигаат во голема мера во националната акција и политиките за борба против трговијата со луѓе. Искуството од други држави покажува дека комбинираниот пристап на регулација и инволвираност веројатно би довел до подобра вклученост на приватниот

сектор во споредба со самостојни доброволни иницијативи кои би се потпиле на тоа бизнисот проактивно да го преземе водството во оваа област.

Активноста на синдикатите во решавањето на прашањето за трговијата со луѓе за трудова експлоатација во државата е ограничена и, главно, се фокусира на трудовата експлоатација на македонските државјани. Синдикатите се вклучиле во давањето помош на работниците што биле експлоатирани на градилишта во Азербејџан, но биле во можност да понудат само ограничена поддршка. Соработката со синдикатите во главните држави на дестинацијата на лицата (кои бараат работа во странство) е ограничена. Меѓутоа, подобра соработка и координација, вклучувајќи и формални договори, постои со синдикалните партнери во регионот на Балканот.

Во Извештајот се препорачува земјата да ја надгради постојната законска и политичка рамка преку натамошни ревизии и измени. Некои од клучните препораки дадени во Извештајот се следниве:

- ▶ Ревизија на Националниот акциски план и на Стратегијата со вклучување на *Инспекторатот за труд* и на *Државната агенција за вработување* како чинители со надлежност за спроведување активности во борбата против трговијата со луѓе;
- ▶ Обезбедување *Инспекторатот за труд* да биде вклучен во Стандардните оперативни процедури за постапување со жртви на трговијата со луѓе;
- ▶ Давање надлежност и обучување на контролорите на пазарот на трудот, како што е *Инспекторатот за труд*, да вршат проактивни истраги за идентификување и за спречување на трговијата со луѓе во идентификуваните ризични области;
- ▶ Подигање на свеста за ризиците од трговијата со луѓе за цел трудова експлоатација поврзани со функционирањето на пазарот на трудот;
- ▶ Усвојување законодавство и политики според Водечките принципи за бизнисот и за човековите права на Обединетите нации и Препораката на Советот на Европа за човековите права и за бизнисот;
- ▶ Разгледување на прашањето за усвојување дополнителни прописи за приватните агенции за привремени вработувања;
- ▶ Ангажирање на синдикатите и на приватниот сектор во развојот и во имплементацијата на политиките за борба против трговијата со луѓе;
- ▶ Иницирање пилот-програма за проактивна идентификација во ризичните индустрии (како што се: земјоделството, текстилната индустрија, индустријата за обувки и кожарската индустрија) со учество на НВО-ата, синдикатите, приватниот сектор и преку меѓуагенциска соработка.

I. Вовед

Во Извештајот се разгледува трговијата со луѓе со цел трудова експлоатација во земјата. Тој се фокусира на напорите што се вложуваат за решавање на проблемот на трудова експлоатација и поврзаните фактори на ризик, со посебен фокус на потребата за мултидисциплинарна соработка. Извештајот има цел да ја идентификува правната, политичката и институционалната рамка поврзана со трговијата со луѓе и евентуалните празнини во тековниот систем. Исто така, цел на Извештајот е да се дадат примери на иницијативи преземени од *Владата*, приватниот сектор и од синдикатите за спречување и за борба против оваа појава. Извештајот вклучува препораки за конкретни мерки што треба да ги преземат националните органи, синдикатите, компаниите и агенциите за вработување за да се намали побарувачката за трговијата со луѓе и да се идентификуваат можните жртви.

Терминот „трудова експлоатација“ се однесува на целите на трговијата со луѓе дефинирани во член 4 од Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе (2005), а кој се однесува на принудна работа или услуги, ропство и практики слични на ропство.

Извештајот го изработија двајца експерти, меѓународниот експерт Клара Скриванкова (водечки автор), која речиси две децении е вклучена во проблемите со трговијата со луѓе и во следењето на активностите на владите и на компаниите за спречување и за решавање на прашањето за експлоатацијата, и националниот експерт Лазар Јовевски, доцент на Катедрата за труд и социјално право при Универзитетот „Кирил и Методиј“ (Скопје), кој има повеќе од петнаесет години искуство на полето на експлоатацијата на трудот.

Извештајот е изработен врз основа на информациите добиени во текот на дводневната мисија за утврдување факти во Скопје, како и при посетата на Гевгелија и на Валандово во април 2017 година. Списокот на органите и на организациите со кои е разговарано е вклучен во Анекс V. Информациите што беа собрани во текот на мисијата за утврдување факти се дополнети со преглед на дополнително јавно расположливи документи, вклучувајќи ги и извештаите на Групата експерти за борба против трговијата со луѓе (во натамошниот текст ГРЕТА) и со одговорот на македонските власти на прашалникот за вториот круг на мониторингот на ГРЕТА, објавен на 27 јануари 2017 година.

Во Извештајот се користени информации од Извештајот за 2014 година, кој се однесува на имплементацијата на Конвенцијата на Советот на Европа, подготвен од страна на ГРЕТА и нејзините препораки до македонските власти да:

„74. ја зајакнат акцијата за борба против трговијата со луѓе со цел трудова експлоатација со вклучување на трудовата инспекција, граѓанското општество, бизнис-секторот, синдикатите и агенциите за вработување во заедничка платформа и подобрување на идентификацијата и давањето помош на жртвите на трговијата со луѓе чија цел е трудова експлоатација.“¹

„115. продолжат со напорите за обесхрабрување на побарувачката на услуги од лицата кои што се жртви на трговијата со луѓе, за сите форми на експлоатација, во партнерство со приватниот сектор и со граѓанското општество“.²

И препорака да се:

„145. прифати проактивен пристап кон идентификацијата на жртвите на трговијата со луѓе со цел трудова експлоатација, со проширување на овластувањата на трудовите инспектори врз нерегистрираните бизниси и приватните домови и праќање на трудовите инспекции во најризичните сектори (на пример: земјоделство, забава, услужен сектор, градежништво, домашен прислужен сектор)“³.

Во Дел 1 од Извештајот е даден преглед на меѓународните стандарди и на законските обврски на државите и на актерите од приватниот сектор. Во Дел 2 е даден преглед на националната законска, политичка и институционална рамка на земјата. Во деловите 3 и 4 се оценети тековната состојба во државата и мерките што ги преземаат различни засегнати субјекти. Во Дел 5 се изведени заклучоци и дадени се препораки за мерките што треба да ги преземат релевантните актери кои се вклучени во решавањето на прашањето за трговијата со луѓе со цел трудова експлоатација. На крајот, анексите опфаќаат поединечни препораки за синдикатите, агенциите за вработување и за приватниот сектор.

1 Извештај за имплементацијата на Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе од „поранешна југословенска Република Македонија“, Совет на Европа, Стразбур, 2014, стр. 49.

2 Исто стр. 50.

3 Исто стр. 51.

II. Преглед на меѓународните стандарди

1. Инструменти на Обединетите нации

Обединетите нации (ОН) воведоа цела серија конвенции и стандарди кои се релевантни за решавање на прашањето за трговијата со луѓе со цел трудова експлоатација. Вон опфатот на Извештајот е да се даде целосен и сеопфатен преглед на сите меѓународни правни стандарди. Ова поглавје се фокусира на клучните меѓународни стандарди релевантни за земјата.

1.1. Протокол на ОН за спречување, ограничување и за казнување на трговијата со луѓе (Протокол од Палермо)

Државата е страна на Протоколот на Обединетите нации за спречување, ограничување и казнување на трговијата со луѓе, особено на жени и на деца (2000). Протоколот вклучува мерки што државите треба да ги усвојат за спречување и за справување со сите форми на експлоатација како резултат на трговијата со луѓе, вклучувајќи ја тука и експлоатацијата која произлегува од принудна работа и услуги (член 3). Протоколот не дава дополнителна дефиниција за принудна работа, бидејќи принудната работа се дефинира со други инструменти (видете подолу). Член 9 од Протоколот е посветен на спречувањето на трговијата со луѓе, вклучувајќи и од државите потписнички кои „ќе настојуваат да преземаат мерки, како што се истражувања, информирање и кампањи во медиумите за масовно информирање, како и социјално-економски иницијативи за да ја спречат и да се борат против трговијата со луѓе“.

Во 2014 година, Групата за меѓуагенциска координација за борба против трговијата со луѓе (ИЦАТ) објави труд⁴ кој се однесува на побарувачката за трговијата со луѓе, вклучувајќи го и контекстот на трудовата експлоатација и предложи неколку стратегии што треба да ги преземат државите во таа смисла. Три од предложените стратегии се релевантни за овој извештај:

- ▶ Мерки и механизми за подобрување на работните услови во секторите што се чувствителни во однос на искористувањето на жртвите на трговијата со луѓе со цел трудова експлоатација, преку зајакнување и спроведување на стандардите и на прописите за работа;

4 Dottridge, M; Emerging Good Practice by State Authorities, the Business Community and Civil Society in the Area of Reducing Demand for Human Trafficking for the Purpose of Labour Exploitation, Council of Europe, Strasbourg, 2016, стр. 5.

- ▶ Акции против експлоатацијата поврзани со процесот на миграција, вклучувајќи и преку подобро регулирање на приватните агенции за вработување и подобра заштита на работниците мигранти и бегалци;
- ▶ Иницијативи на приватниот сектор за решавање на проблематичните практики на експлоатација на трудот во синцирот на снабдување.

1.2. Водечки принципи на ОН за бизнисот и за човековите права

Водечките принципи на ОН за бизнисот и за човековите права (во натамошниот текст УНГП)⁵ претставуваат група насоки и мерки што се очекува државите и приватниот сектор да ги усвојат за да ги спречат, да се справат со и да ги исправат повредите на човековите права извршени во деловното работење, без оглед на големината на компанијата. УНГП се изработени од Џон Раги (John Ruggie), специјален претставник за бизнисот и за човековите права на ОН, а одобрени се со Резолуцијата на Советот за човекови права на ОН во 2011 година, со која беше основана и Работната група за бизнис и за човекови права на ОН.

Суштинските принципи утврдени со УНГП се однесуваат на тоа дека државите имаат обврска да ги заштитуваат човековите права, обврската на компаниите е да ги почитуваат човековите права, а кога ќе дојде до повреда или кога активностите на бизнис-секторот имаат негативен ефект врз правата на поединците, мора да се обезбедат начини за надминување на сторените повреди.

УНГП ја реafirмираат обврската на државите да „спречат злоупотреба на човековите права во рамките на нивната територија и/или во јурисдикција на трети страни, вклучувајќи и од страна на компаниите. Се бара да се преземаат соодветни чекори за да се спречи, истражи, казни и да се коригира таквата злоупотреба преку ефективни политики, законодавство, прописи и пресуди во судски процеси (Основен принцип 1 на УНГП)⁶. Одговорноста на државите е поширока од донесувањето закони за заштита на човековите права. Државите имаат одговорност да обезбедат преземање чекори од страна на компаниите со цел спречување и справување со прекршувањата на човековите права.

Работната група на ОН за бизнисот и за човековите права препорача државите да усвојат национален акциски план за бизнисот и за човековите права. Досега четиринаесет држави изработиле национални акциски планови, а голем број други држави се во фаза на нивна подготовка⁷.

УНГП опфаќаат цел спектар прашања поврзани со човековите права, вклучувајќи го и правото на сите работници да бидат ослободени од принудна и од

⁵ http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

⁶ Dottridge, M; Emerging Good Practice by State Authorities, the Business Community and Civil Society in the Area of Reducing Demand for Human Trafficking for the Purpose of Labour Exploitation, Council of Europe, Strasbourg, 2016, стр. 5.

⁷ <https://business-humanrights.org/en/un-guiding-principles/implementation-tools-examples/implementation-by-governments/by-type-of-initiative/national-action-plans>

задолжителна работа, но и очекувања да се спречи ваквата груба експлоатација. Слично на концептот на превенција, идентификација и заштита, кој се применува во рамките на борбата против трговијата со луѓе, УНГП очекуваат:

- ▶ Да се идентификуваат реалните и потенцијалните влијанија врз човековите права (принципите од 15 до 18);
- ▶ Ваквите влијанија да бидат спречени и ублажени (принцип 19)⁸.

УНГП имаат огромно значење во борбата против трговијата со луѓе. Должното внимание во однос на човековите права сè повеќе се прифаќа како принцип за решавање на прашањето за принудна или за детска работа во синџирот на снабдување. Должното внимание во однос на човековите права е процес што целосно се разликува од стандардната ревизија на усогласеноста со прописите или на социјалната ревизија која се претпочита како методологија за управување со ризикот во синџирот на снабдување од страна на голем број меѓународни компании. Должното внимание во однос на човековите права го вклучува разбирањето дека постои проблем, овозможува проактивно детектирање проблеми поврзани со човековите права преку процена на ризикот и предвидува изработка на планови за справување со идентификуваните проблеми, вклучувајќи и обезбедување правни лекови за засегнатите работници и јавно објавување на преземените чекори⁹. УНГП поставуваат глобален стандард што им укажува на компаниите дека од нив се очекува да преземат одговорност и да дејствуваат така што ќе ги почитуваат човековите права, како и да бидат транспарентни, преку јавно објавување на активностите што ги презеле.

Неколку години пред воведувањето на УНГП стана очигледно дека мал број компании се запознати со нив и дека пристапот на слободна волја за усогласеност (со овој глобален стандард) само ја зајакнува усогласеноста на тие што веќе му се посветиле на одговорното деловно однесување. Поради горенаведеното, неколку земји членки на ЕУ пристапија кон законски измени што пропишуваат задолжително објавување информации¹⁰.

8 Dottridge, M; Emerging Good Practice by State Authorities, the Business Community and Civil Society in the Area of Reducing Demand for Human Trafficking for the Purpose of Labour Exploitation, Council of Europe, Strasbourg, 2016, стр. 5.

9 Видете Анекс IV кој дополнително ја елаборира дефиницијата за должно внимание при работењето во однос на човековите права.

10 Обединетото Кралство од 2015 година бара компаниите со годишен промет од или над 36 милиони фунти да известуваат за чекорите што ги преземаат за да го спречат и да се зафатат со решавање на модерното ропство во нивниот синџир на снабдување и во нивната компанија (Закон против модерното ропство, 2015, стр. 54). Во февруари 2017 година, холандскиот парламент го одобри Законот за должно внимание при работењето во однос на детската работа, барајќи од компаниите да испитаат дали во нивниот производствен синџир има детска работа. Ако се открие детска работа, од компанијата се очекува да изработи план за дејствување за да се зафати со прашањето и јавно да ги објави своите наоди и преземените активности. Ако биде одобрен и од Сенатот, Законот ќе стапи во сила на 1 јануари 2020 година. Исто така, во февруари 2017 година, францускиот парламент усвои нов Закон за бизнисот и за човековите права, со кој од компаниите се бара да го идентификуваат и да го спречат несаканото

Од секоја компанија што работи или има испорачувачи во државата, а има седиште, односно е регистрирана во една од државите што го усвоиле законодавството за задолжително објавување информации, како што се Обединетото Кралство и Франција, се очекува да посвети должно внимание при работењето во однос на човековите права за нејзиниот македонски синџир на снабдување. Исто така, секоја подружница на компанија што е поврзана со овие држави, а која вработува македонски работници, ќе треба да посвети должно внимание при работењето во однос на човековите права за да обезбеди заштита на правата на македонските работници во нејзиниот синџир на снабдување.

1.3. Стандарди на Меѓународната организација на трудот

Агенцијата на ОН именувана како Меѓународна организација на трудот (МОТ) е заштитник на договорите за основните права од трудот, вклучувајќи и договори што забрануваат принудна работа. Принудната работа има различни форми, вклучувајќи должничко ропство, трговија со луѓе, принудна проституција и други форми на современо ропство¹¹. Според МОТ, постои јасна врска меѓу трговијата со луѓе и принудната работа¹². „Принудната работа и трговијата со луѓе се поими што се тесно поврзани, иако не се идентични во правна смисла.“¹³ Истовремено, МОТ забележува дека „повеќето ситуации на ропство или на трговија со луѓе се вклучени во дефиницијата на МОТ за принудна работа.“¹⁴

Основни принципи (признаени како клучни стандарди за трудот) содржани во Конвенцијата на МОТ се:

- ▶ Слобода од принудна работа;
- ▶ Слобода од детска работа;
- ▶ Слобода од дискриминација на работа;
- ▶ Слобода за формирање и за придружување кон синдикат и за колективно договарање.

Во Конвенцијата на МОТ за принудна работа од 1930 година принудната работа е дефинирана како: „Секоја работа или услуга што ја извршува некое лице под закана со казна и за која наведеното лице не се понудило доброволно.“

влијание врз човековите права, што е резултат на сопствените активности на самите компании или на активностите на компаниите што тие ги контролираат, како и од активностите на нивните подизведувачи. Ако компаниите вработуваат најмалку 5.000 лица во своите дирекции, тогаш и нивните директни и индиректни подружници треба да се придружуваат кон прописите. Швајцарија, исто така, размислува за слично законодавство.

11 <http://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/lang--en/index.htm>

12 http://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_243395/lang--en/index.htm

13 http://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/news/WCMS_237569/lang--en/index.htm

14 http://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/news/WCMS_237569/lang--en/index.htm

Принудната работа може да биде производ на трговијата со луѓе, која во Протоколот од Палермо и во Конвенцијата на Советот на Европа е дефинирана како една од целите поради која се тргува со луѓе. Терминот трговија со луѓе со цел трудова експлоатација вообичаено се користи како синоним за терминот трговија со луѓе со цел принудна работа.

Конвенцијата на МОТ за најлоши форми на детскиот труд од 1982 година, ги дефинира најлошите форми на детската работа како „сите форми на ропство или практики слични на ропство, како што се продажба и трговија со деца, должничко ропство и кметство или принудна работа, вклучувајќи и принудно или задолжително вработување деца“. Најлошите форми на детската работа се разликуваат од детската работа, која од друга страна се дефинира како работа што ги лишува децата од нивното детство, нивниот потенцијал и нивното достоинство и која е штетна за нивниот физички и ментален развој. Најлошите форми на детската работа се однесуваат на работа која е ментално, физички, општествено или морално опасна и штетна за децата; која го попречува нивното школување со тоа што ги лишува од можноста да посетуваат настава, ги принудува да го напуштат училиштето предвреме или бара од нив да се обидат да го комбинираат одењето на училиште со исклучително долга и тешка работа.

Меѓутоа, секоја детска работа (работа на возраст под 18 години) не е забранета со меѓународните закони. Во Конвенцијата за минимална возраст за вработување и работа од 1973 година, се утврдени принципите за минимална прифатена возраст за вработување или за одредени видови работа:

Вид работа	Минимална возраст на која детето може да почне да работи	Можни исклучоци за земјите во развој
<p>Опасна работа</p> <p>Работа што може да го загрози физичкото, менталното или моралното здравје на детето, безбедноста или моралот - не смее да ја работи ниедно лице под 18-годишна возраст.</p>	<p>18 (16 под строги услови)</p>	<p>18 (16 под строги услови)</p>
<p>Основна минимална возраст</p> <p>Минималната возраст за работа не смее да биде под возраста за завршување на задолжителното образование, а во никој случај не смее да биде под 15-годишна возраст.</p>	<p>15</p>	<p>14</p>
<p>Лесна работа</p> <p>Деца на возраст од 13 до 15 години може да работат лесна работа сè додека работата не се заканува по нивното здравје и безбедност или не го попречува нивното образование или професионална ориентација и обука.</p>	<p>13-15</p>	<p>12-14</p>

На Меѓународната конференција за труд (МКТ) на МОТ, која беше одржана во јуни 2014 година, владите, работодавците и работниците одлучија да ѝ дадат нов стимул на глобалната борба против принудната работа, вклучувајќи ги и трговијата со луѓе и ропските практики. Со големо мнозинство тие гласаа за прифаќање на Протоколот и на Препораката што ја дополнуваат Конвенцијата за принудна работа од 1930 година (бр. 29) и на постојните меѓународни инструменти, обезбедувајќи конкретни насоки за ефективни мерки што треба да се преземат за да се елиминираат сите форми на принудна работа. Во Протоколот на МОТ за принудна работа од 2014 година, се нагласени улогата на трудовата инспекција, заштитата на поединците од вработување и поставување на работно место со измама и за злоупотреба, и потребата за справување со причинителите и фактори на ризик кои придонесуваат за појава на принудната работа.

2. Законски обврски и стандарди на Советот на Европа

2.1. Конвенција на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе

Во Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе (член 4) е вклучена дефиницијата за трговијата со луѓе, слична на дефиницијата во Протоколот од Палермо. Во Конвенцијата е дадена минимална листа на целите на експлоатацијата кои вклучуваат „принудна работа или услуги, ропство или практики слични на ропство, слугување или вадење органи“ и од државите се бара да ги криминализираат сите слични експлоататорски практики¹⁵. Исто така, со Конвенцијата се бара државите да имплементираат активност за борба против трговијата со луѓе без дискриминација (член 3) и да им обезбедат права и заштита на сите жртви, без оглед на нивното потекло и на видот на експлоатација.

Со Конвенцијата им се наметнува позитивна обврска на државите страни за спречување на трговијата со луѓе и заштита на нејзините жртви. Изготвувачите на Конвенцијата ја препознаа важноста на подобрувањето на општествените и на економските активности како начин за спречување на трговијата со луѓе: „Социјалните и економските иницијативи се зафаќаат со основните и со структурните причини за трговијата со луѓе и бараат долгорочни инвестиции. Општо е познато дека подобрувањето на економските и на социјалните услови во државите на потекло и мерките за справување со крајната сиромаштија би биле најефективен начин за превенција на трговијата со луѓе. Во општествените и во економските иницијативи, подобрената обука и зголемувањето на можностите за вработување на лицата што ризикуваат да станат примарна цел на трговците со луѓе, несомнено би помогнале да се спречи трговијата со луѓе“¹⁶.

Имплементацијата на Конвенцијата ја надгледува Групата на експерти за борба против трговијата со луѓе (ГРЕТА), која поднесува извештаи со препораки за тоа

15 Четврти општ извештај за активностите на ГРЕТА (2015)1.

16 Став 103, Извештај со објаснување на Конвенцијата за акција против трговија со луѓе на Совет на Европа

како да се подобри усогласеноста со барањата предвидени во Конвенцијата.

Со тоа што вниманието на повеќето држави традиционално е насочено кон трговијата на луѓе со цел сексуална експлоатација, утврдено е дека заостанува имплементацијата на Конвенцијата во однос на другите форми на експлоатација. Во својот Четврти општ извештај, ГРЕТА забележуваат дека трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот не била ниту препознаена ниту биле предвидени решенија во практиката и во политиките на повеќето држави потписнички, а веројатно тоа претставува главната причина за малиот број идентификувани жртви.¹⁷ Освен тоа, ГРЕТА истакнуваат дека за да се обесхрабри побарувачката за услуги од жртвите, трудовата инспекција треба да биде зајакната во индустриите во кои постои особен ризик од трговијата со луѓе, како што се земјоделството, градежништвото, текстилното производство, како и хотелиерството и работата во домаќинствата.¹⁸

Ефективните казни предвидени со Конвенцијата вклучуваат барање до државите потписнички да предвидат одговорност за компаниите за трговија со луѓе. Во согласност со член 22 од Конвенцијата, државите треба да обезбедат корпоративната одговорност да биде содржана во националното законодавство (граѓанско, кривично или административно), со што ќе се овозможи поединечна одговорност на правните лица, но и одговорност на членовите на извршните органи на компаниите за учество во трговија со луѓе. Одговорноста за трговија со луѓе која се јавува како последица на недостиг од надзор или контрола, исто така, треба да биде вклучена во одредбите за корпоративната одговорност.

Во 2013 година, ГРЕТА го објави Третиот општ извештај за активностите, кој вклучува и дел посветен на мерките за обесхрабрување на побарувачката, вклучувајќи и мерки што се однесуваат на регулацијата на пазарот на трудот и на приватниот сектор.

„Во своите извештаи ГРЕТА забележува дека мерките за обесхрабрување на побарувачката треба да бидат насочени кон сите форми на експлоатација, а не само кон сексуалната индустрија. Отсуството на ефективна регулатива на одредени сегменти на пазарот на трудот претставува еден од факторите што помагаат да се создаде средина во која е можно и профитабилно да се користи трудот на лица што се жртви на трговијата со луѓе. Ефективноста бара комбинирани овластувања за трудовата инспекција и за спроведувањето на законите, меѓународна размена на информации, свест на работниците за нивните права и практична поддршка од индустријата за обезбедување етички стандарди од страна на компаниите што тие ги користат.“¹⁹

17 Четврти општ извештај за активностите на ГРЕТА, ГРЕТА (2015)1, стр. 35.

18 Исто стр. 40.

19 Трет општ извештај за активностите на ГРЕТА, ГРЕТА (2013)17, Стразбур, цитирано во Dottridge, M; Emerging Good Practice by State Authorities, the Business Community and Civil Society in the Area of Reducing Demand for Human Trafficking for the Purpose of Labour Exploitation, Council of Europe, Strasbourg, 2016, стр. 7.

2.2 Европска конвенција за човековите права и судската пракса поврзана со истата

Ропството, слугувањето и принудната работа се забранети според Европската конвенција за човековите права (во натамошниот текст ЕКЧП). Иако во ЕКЧП трговијата со луѓе експлицитно не се споменува, Европскиот суд за човекови права (во натамошниот текст Суд) одлучуваше во голем број случаи на трговија со луѓе и на принудна работа, со што потврди дека трговијата со луѓе спаѓа во опсегот на ЕКЧП. Случаите што ги разгледуваше Судот се однесуваат на слугување во домови и на сексуална експлоатација, а во поново време и на трговија со луѓе со цел трудова експлоатација. Сите земји членки на Советот на Европа се обврзани да ја следат судската пракса на Судот.

2.2.1. *Siliadin против Франција*²⁰

Во 2005 година, Судот донесе пресуда за случајот што ќе стане репер за: а) одговорноста на државите да ги заштити поединците од дела забранети со член 4 од ЕКЧП, извршени од страна на приватни лица; б) толкување на дефиницијата на ропство. Случајот *Siliadin против Франција*²¹ се однесува на 15-годишно девојче од Того, кое е криумчарено заради вршење домашна работа, а кое поднело апликација до Судот за повреда на член 4 од ЕКЧП. Случајот на госпоѓицата *Siliadin* се однесува на тоа дека девојчето било држено во услови слични на ропски и што Франција не ја исполнила својата должност да ја заштити од повредата на членот 4 поради незадоволителното национално казнено законодавство²².

Судот утврдил дека од подносителот на апликацијата било барано да врши присилна работа и дека таа е држена во ропство. Освен тоа, Судот го дефинирал ропството што дотогаш не било дефинирано во меѓународното право. Судот го дефинирал како „особено сериозна форма на негирање на слободата“, вклучувајќи ги „обврската да се извршуваат одредени услуги за други“ и „обврската на ‘робот’ да живее на имотот на друго лице и неможност да ја измени својата состојба“. Околностите на госпоѓица *Siliadin* се квалификувани како ропство затоа што ѝ била негирана слободата и од неа се барало речиси секогаш да биде во куќата во која работела, таа немала сопствени приходи и од неа се барало да врши присилна работа.²³

20 http://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/siliadin_v_france_en_4.pdf

21 Апликација 73316/013.

22 Piotrowicz, R. States' Obligations under Human Rights Law towards Victims of Trafficking in Human Beings: Positive Developments in Positive Obligations (Обврските на државите според Законот за човековите права во однос на жртвите на трговија со луѓе: позитивни настани во позитивните обврски), *International Journal of Refugee Law*, Том 24, бр. 2 стр. 181-201.

23 Исто, стр. 190.

2.2.2. *Rantsev против Кипар и Русија*²⁴

Оваа пресуда е важна одлука за опсегот на човековите права при трговија со луѓе. Судот сметал дека државата би можела да има поширока обврска од само усвојување на законите, за да ја исполни својата обврска од член 4 од ЕКЧП. Ова е особено случај кога „органите на државата биле свесни или требало да бидат свесни за околностите што поттикнуваат веродостојно сомнение дека идентификуваното лице е или било во вистинска и непосредна опасност да биде предмет на трговија или да биде експлоатирано (...). Во случај на позитивен одговор, постои повреда на член 4 од Конвенцијата, ако властите не преземаат соодветни мерки во рамките на своите овластувања за да го отстранат лицето од таквата состојба или ризик.“ Ова значи дека државите имаат позитивни обврски да ја спречат трговијата со луѓе и да овозможат заштита на лицата што се жртви на трговија или за кои постои ризик да станат жртви.

Пресудата во случајот на *Rantsev*, исто така, го покажува современото сфаќање на дефиницијата на ропство, нагласувајќи дека „трговијата со луѓе, според својата природа и целта на експлоатацијата, е заснована врз остварувањето на овластувањата поврзани со правото на сопственост. Таа ги третира луѓето како стока што треба да се купи и да се продаде и ангажира за присилна работа, често за мала или за никаква плата. (...) Таа вклучува употреба на насилство и закани кон жртвите што живеат и работат во бедни услови.“

2.2.3. *Chowdhury and Others против Грција*²⁵

Во март 2017 година, Судот донесе одлука за случајот *Chowdhury and Others* против Грција. Во својата пресуда Судот смета дека Грција ја прекршила забраната за присилна работа и не заштитила група мигранти-работници од Бангладеш од трговијата со луѓе. Врз основа на ова, Судот наложи исплата на компензација од повеќе од 500.000 евра. Во пресудата се нагласени обврските на државите-потписнички за спречување и за истрага на трговијата со луѓе, заштита на жртвите и за казнување на трговците со луѓе. Случајот се однесува на пукање во работници мигранти кои почнале да штрајкуваат со барање да им се исплатат платите на фармата за јагоди во Манолада, мал земјоделски град на Пелопонез. Во јули 2014 година, грчкиот суд ги ослободил обвинетите за трговија со луѓе.

Случајот *Chowdhury and Others* против Грција е прв пример каде што Судот ја испитал состојбата со присилната работа и со трговија со луѓе во земјоделскиот сектор. Во одлуката на Судот е истакнато дека, според член 4 од ЕКЧП, владите се одговорни за имплементација на превентивни и на заштитни мерки за

24 https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/rantsev_vs_russia_cyprus_en_4.pdf

25 <https://strasbourgobservers.com/2017/04/28/chowdhury-and-others-v-greece-further-integration-of-the-positive-obligations-under-article-4-of-the-echr-and-the-coe-convention-on-action-against-human-trafficking/>

заштита на жртвите од трговијата, вклучувајќи и олеснување на идентификацијата на жртвите преку соодветни обуки и помагање на жртвите во нивното физичко и психолошко заздравување и социјалната рехабилитација.

2.3. Препорака на Советот на Европа за човековите права и за бизнисот

Од воведувањето на Водечките принципи на Обединетите нации за бизнисот и за човековите права (УНГП) во 2011 година, и други меѓународни организации усвоија препораки за нивна имплементација. Во март 2016 година, Комитетот на министрите на Советот на Европа ја усвои Препораката CM/Rec (2016) 3 за човековите права и за бизнисот, со што ја призна важноста на обврската за заштита и почитување на човековите права во контекст на деловното работење. Комитетот нагласува дека државите треба да изработат и да усвојат национални акциски планови за човековите права и за бизнисот, како што е препорачано во УНГП, преку процес на консултации со повеќе заинтересирани страни во кој би биле вклучени компаниите, синдикатите и НВО-ата. Комитетот препорача имплементацијата на акцискиот план континуирано да се следи со учество на сите клучни заинтересирани страни и плановите да бидат периодично оценувани и ажурирани.

3. Право на Европската Унија

Од Републиката како земја кандидат за ЕУ, се очекува да го усогласи своето национално законодавство со *acquis* на Европската Унија. Правото на ЕУ вклучува специфични инструменти посветени кон справувањето со трговијата со луѓе; Директивата 2011/36/ЕУ од 5 април 2011 година, за спречување и борба против трговијата со луѓе и заштита на жртвите на трговијата што ја заменува Рамковната одлука на Советот 2002/629/ПВР (во натамошниот текст Директива за трговијата со луѓе), како и други инструменти кои се однесуваат на борбата против трговијата со луѓе, како што е Директивата 2013/34/ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 26 јуни 2013 година, за годишни финансиски извештаи, консолидирани финансиски извештаи и за поврзани извештаи за одредени видови претпријатија (Директива за нефинансиско известување).

Во Директивата за трговија со луѓе е вклучена прецизна одредба за одговорноста на компаниите која не покрива само директно извршени активности, туку и активности извршени преку премолчување или отсуство на надзор. Во член 5 се бара од земјите членки да обезбедат санкционирање на правните лица во согласност со кривичниот или друг закон за директно учество во трговијата со луѓе, но и за овозможување појава на трговија со луѓе поради отсуство на надзор.

III. Преглед на националната законска, политичка и институционална рамка

1. Правна рамка

1.1. Законодавство за борба против трговијата со луѓе и релевантно меѓународно право

Земјата е потписничка на голем број меѓународни конвенции поврзани со трговијата со луѓе, вклучувајќи ги и Протоколот за спречување, ограничување и казнување на трговијата со луѓе, особено на жени и на деца, со кои се дополнува Конвенцијата на ОН за транснационален организиран криминал; Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе; Конвенцијата на ОН за елиминирање на сите форми на дискриминација на жените (ЦЕДАВ); Конвенцијата на ОН за правата на детето, Опциониот протокол кон Конвенцијата за правата на детето што се однесува на продажба на деца, детска проституција и детска порнографија; Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на децата од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба; Конвенцијата на МОТ за присилна работа (бр. 29); Укинувањето на Конвенцијата за присилна работа (бр. 105); Конвенцијата на МОТ (дополнителни одредби) за работници мигранти (бр. 143) и Конвенцијата за најлоши видови детски труд (бр. 182); Конвенцијата на МОТ за трудова инспекција и Протоколот (бр. 81) и Конвенцијата за утврдување минимална плата (бр. 131).

Правната рамка на државата вклучува голем број закони поврзани со трговијата со луѓе или во директна врска со трговијата, вклучувајќи ги: Уставот (член 11 за присилна работа); Законот за странците²⁶ (со кој се регулираат транзитот и престојот на странците); Законот за азилот и привремената заштита²⁷ (со кој се бара посебно разгледување на потребите на жртвите на трговијата со луѓе); Законот за социјалната заштита (што се занимава со ризикот од сиромаштија²⁸ и општествена исклученост) и Законот за здравствената заштита²⁹ (што ги регулира здравствените услуги).

26 Службен весник 35/2006 и неговите измени и дополнување.

27 Службен весник 49/2003 и неговите измени и дополнувања.

28 Службен весник 79/2009 и неговите измени и дополнувања.

29 Службен весник 43/2012 и неговите измени и дополнувања.

Со членовите од 418 до 418-д од Кривичниот законик се забрануваат разни криминални дејствија со елементи на трговија со луѓе, и со цел експлоатација на трудот. Поточно, со член 418-а се забранува трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот, со член 418 се забранува ропството, со член 418-г се забранува трговијата со деца за цели на експлоатација на трудот, а со член 418-в се забранува организирањето криминални банди или поттикнување или помагање во извршувањето на наведените дела. Во Кривичниот законик, исто така, се предвидува и кривична одговорност за правните лица. Ниту во времето на евалуацијата од ГРЕТА ниту во поново време нема пресуди против правни лица за дела поврзани со трговија со луѓе.³⁰

Државата сè уште не го потпишала Протоколот за присилна работа на МОТ од 2014 година, што опфаќа превенција и заштита на жртвите од трговија со луѓе со цел присилна работа.

1.2. Правна рамка во областа на вработувањето, пазарот на труд и на бизнисот

Во законската рамка со која се регулираат вработувањето и пазарот на труд во однос на трговијата со луѓе и нејзината превенција спаѓаат:

- Законот за работните односи со кој се регулираат работните односи³¹;
- Законот за инспекцијата на трудот со кој се регулираат надлежностите на Инспекторатот за труд³²;
- Законот за минималната плата со кој се пропишува минималната плата³³;
- Законот за вработувањето и работата на странци³⁴ и Законот за вработувањето инвалидни лица³⁵ со кои се регулираат условите за вработување за посебни групи вработени;
- Законот за безбедноста и здравјето при работа со кој се обезбедуваат стандарди за работната средина³⁶;
- Законот за агенциите за привремено вработување со кој се регулира нивната работа³⁷;
- Законот за евиденциите од областа на трудот со кој се уредуваат

30 Извештај за имплементацијата на Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе од „поранешна југословенска Република Македонија“. Прв круг евалуација. Стразбур, јуни 2014 година, став 190; Годишни извештаи за 2015 и за 2016 година на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција.

31 Службен весник 62/2005 и неговите измени и дополнувања.

32 Службен весник 35/1997 и неговите измени и дополнувања.

33 Службен весник 11/2012 и неговите измени и дополнувања.

34 Службен весник 70/2007 и неговите измени и дополнувања.

35 Службен весник 44/2000 и неговите измени и дополнувања.

36 Службен весник 92/2007 и неговите измени и дополнувања.

37 Службен весник 49/2006 и неговите измени и дополнувања.

различни видови евиденции што се однесуваат на вработувањето³⁸;

- Законот за заштита на децата со кој се заштитуваат децата од трговија со луѓе³⁹;
- Законот за семејството со кој се регулира одговорноста на родителите кон децата⁴⁰.

Регулирањето на бизнисот, особено барањата во однос на компаниите за известување, прописите за јавни набавки и прописите со кои се регулира корпоративната одговорност имаат важност во спречувањето на трговијата со луѓе, бидејќи е познато дека најголем број случаи на присилна работа се појавуваат во приватниот сектор. Компаниите во земјата првенствено се регулирани со Законот за трговските друштва⁴¹ и со Законот за трговијата⁴². Со Законот за јавните набавки од 2007 година⁴³ се регулираат процедурите за доделување договори за јавни набавки, надлежностите на *Советот за јавните набавки* и на *Државната комисија за жалби*, процедурата за доделување договори за јавни набавки, како и концесии за јавно-приватно партнерство. Во Законот е предвидена можност за набавка во износ до 500 евра (во денарска противвредност) без посебна постапка, а за набавките над наведената вредност потребно е да се спроведе посебна постапка за јавни набавки. Во постапката е предвидена обврска за формирање на посебна комисија за јавни набавки во предметниот правен субјект која ќе ја спроведе јавната набавка. *Бирото за јавни набавки*, кое врши надзор над спроведување на законот, нема директни надлежности во однос на спречувањето и борбата против трговијата со луѓе⁴⁴.

Со Кривичниот законик⁴⁵ се уредува кривичната одговорност на компаниите. Законот предвидува парична казна како основна казна. Меѓутоа, на компаниите може да им бидат изречени и други казни под услов да се исполнети одредени услови дефинирани во Кривичниот законик. Меѓу дополнителните казни⁴⁶, на компанијата може да ѝ биде забрането да учествува во јавните повици и во други постапки за јавна набавка за доделување договор за јавна набавка

38 Службен весник 16/2004 и неговите измени и дополнувања.

39 Службен весник 23/2013 и неговите измени и дополнувања.

40 Службен весник 80/1992 и неговите измени и дополнувања.

41 Службен весник 28/2004 и неговите измени и дополнувања.

42 Службен весник 16/2004 и неговите измени и дополнувања.

43 Службен весник 136/2007 и неговите измени и дополнувања.

44 http://www.bjn.gov.mk/za_nas.nspх

45 Службен весник 37/1996 и неговите измени и дополнувања.

46 Во дополнителните казни се вклучени: а) забрана за добивање дозволи, лиценци, концесии, овластувања или други права утврдени со специјален закон; б) забрана за учество во јавни повици, доделување договори за јавни набавки и договори за јавно-приватно партнерство; в) забрана за основање нови правни субјекти; г) забрана за користење субвенции и кредити; д) забрана за користење средства од државниот буџет за финансирање на политички партии; е) конфискација на дозволи, лиценци, концесии, овластувања или други права утврдени со специјален закон; е) привремена забрана за извршување одредена работа; ж) трајна забрана за вршење посебна работа и з) престанок на правниот субјект.

или за јавно-приватно партнерство.⁴⁷ Во член 418-а (б) од Кривичниот законик се предвидува дека правните субјекти, вклучувајќи ги и компаниите што се осудени за трговија со луѓе, ќе бидат парично казнети. Меѓутоа, на компаниите може да им биде наредено престанување на дејноста доколку се докаже нивна вина за трговија со луѓе.⁴⁸

2. Рамка на политики

Политиките што се однесуваат на трговијата со луѓе ги вклучуваат ревидираниите Стандардни оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе од 2010 година, Програмата за помош и поддршка при реинтеграција на жртви на трговија со луѓе од 2014 година, Програмата за помош и поддршка за деца жртви на трговија со луѓе од 2014 година, Индикатори за идентификација на жртви на трговија со луѓе од 2014 година, Стандардните оперативни процедури за постапување со ранливи категории лица странци од 2015 година, Стандардните оперативни процедури за постапување со непридружувани деца и разделени деца од 2015 година и Индикаторите за идентификација на жртвите на трговијата со луѓе во случаи на мешани миграциски движења од 2016 година⁴⁹.

Со Стандардните оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе, кои периодично се ревидирани од Националната комисија и усвоени од Владата (последната ревидирана верзија е од октомври 2012 година), се уредуваат процедурите за идентификација, упатување за помош и заштита и враќање на жртвите на трговијата со луѓе⁵⁰.

Борбата на државата против трговијата со луѓе е регулирана со националните акциски планови и стратегии НАПС (2006-2009; 2009-2012; 2017-2020), како и со годишните оперативни планови, со кои во детали се утврдуваат активностите на националните и на меѓународните заинтересирани страни во однос на превенцијата и борбата против трговијата со луѓе.

Што се однесува до бизнисот и до човековите права, земјата ја поддржа Резолуцијата 26/22 на Советот за човекови права на ОН за продолжување на мандатот на Работната група за бизнисот и за човековите права на ОН. Сепак, УНГП сè уште не се формално усвоени, ниту досега постои посветеност да се усвои национален акциски план за бизнисот и за човековите права.

47 Член 96б, 2.

48 Годишен извештај на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција за 2016 година, стр. 37.

49 <http://nacionalnakomisija.gov.mk/?lang=mk>; <http://www.pravo.org.mk/documentDetail.php?id=110>; <http://www.mtsp.gov.mk/nacionalen-mehanizam-za-upatuvanje-na-zrtvi-na-trgovija-so-lugje.nspix>; <http://www.lastrada.org.mk/mainarchive/Priracnik%20ANG%20za%20web.pdf>

50 Брошура на Националниот механизам за упатување, Скопје, 2005-2006.

Во земјата не постојат прописи што се однесуваат на бизнисот и на човековите права, но постои почетна дебата за оваа тема и за УНГП. На пример, „Организацијата на работодавачи на Македонија“ и „Бизнис-конфедерацијата на Македонија“, поддржани од Министерството за економија, ги изработија и ги поддржаа добрите практики за корпоративна одговорност меѓу своите членови.

3. Институционална рамка

3.1. Национална комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција и национален известувач за борба против трговијата со луѓе

Стратегискиот надзор и имплементацијата на политиките за борба против трговијата со луѓе спаѓаат под одговорност на Националната комисија за борба против трговија со луѓе и нелегалната миграција (во натамошниот текст *Национална комисија*). Ова тело е основана во 2001 година од страна на Владата како меѓуминистерско координативно тело задолжено со имплементацијата на политиките за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција. Почнувајќи од 2014 година, *Националната комисија* е составена од следниве претставници на министерствата и на јавните агенции: - национален координатор за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција, кој е државен секретар во *Министерството за внатрешни работи*; - национален заменик-координатор за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција, кој е раководител на Единицата за борба против трговијата со луѓе и криумчарење на мигранти при *Министерството за внатрешни работи*; - секретар на *Националната комисија*, кој е советник во Канцеларијата на државниот секретар на *Министерството за внатрешни работи*; - судија од *Основен суд Скопје 1*; - висок полициски службеник кој работи на нелегална миграција во *Министерството за внатрешни работи*; - висок полициски службеник од Регионалниот центар за погранични работи Север-Скопје, *Министерство за внатрешни работи*; - висок полициски службеник кој се занимава со превенција, Сектор за погранични работи при *Министерството за внатрешни работи*; двајца државни советници од *Министерството за труд и социјална политика*; - раководител на Секторот за стратегиско планирање при *Министерството за здравство*; - обвинител од Основното јавно обвинителство кој работи на случаи на организиран криминал и корупција; - директор на Центарот за обука при *Министерството за внатрешни работи*; - службеник од *Царинската служба*; - службеник од *Министерството за надворешни работи*; - службеник од *Министерството за правда*; - службеник од *Бирото за развој на образованието*.

Националната комисија е одговорна за следење и за анализа на трговијата со луѓе и нелегалната миграција, за координација на активностите на надлежните јавни органи и за соработка со меѓународните организации, донаторите и со НВО. Понатаму, таа е задолжена со изработка и со усвојување на национални

стратегии и акциски планови за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција. *Националната комисија* објавува годишни извештаи за трговијата со луѓе и илегалната миграција во земјата, како и редовни информации за своите активности⁵¹. Изработен е посебен образец за следење на напредокот во имплементацијата на Националниот акциски план и од сите засегнати страни се бара да достават информации за своите активности во областа на превенцијата, заштитата, реинтеграцијата и ресоцијализацијата на жртвите на трговијата со луѓе.

Националната комисија се состанува најмалку четирипати годишно. Имплементација на одлуките на Комисијата врши Секретаријатот кој е формиран во 2003 година. Во моментот Секретаријатот на Националната комисија се состои од 15 лица, вклучувајќи јавни службеници, претставници на граѓанското општество, како и претставници на меѓувладини организации и меѓународни донатори.

Националната комисија нема наменски буџет и од секое министерство се очекува да распредели пари од сопствениот буџет за имплементација на активностите од Националниот акциски план. Во текот на процената ГРЕТА беше информирана дека за 2013-2014 година е планирано основање три локални комисии за борба против трговијата со луѓе како дел од новиот национален план. Во своите коментари во нацрт-извештајот на ГРЕТА македонските власти укажаа дека во 2013 година во Тетово и во Битола се формирани две локални комисии, составени од претставници на општинските органи, полицијата, трудовата инспекција, обвинителството, здравствените и образовните органи, центрите за вработување и локалните НВО-а. Усвоени се и подзаконски акти, со кои се предвидени деловници за работа на локалните комисии. Во 2017 година, има уште четири локални комисии, во Штип, Гевгелија, Велес и во Прилеп.⁵²

Во 2009 година, висок службеник од *Министерството за внатрешни работи* е именуван за национален известувач за трговијата со луѓе, улога што тој ја комбинира со функцијата шеф на Кабинетот на Министерот за внатрешни работи. Националниот известувач поднесува годишни извештаи за трговијата со луѓе, во кои се вклучени статистички податоци и информации за новите трендови.⁵³ Извештаите се доставуваат до *Националната комисија* и се објавуваат јавно.

3.2. Канцеларија на националниот механизам за упатување

Националниот механизам за упатување (во натамошниот текст НМУ) првпат е воведен во септември 2005 година, како дел од проектот имплементиран со поддршка на Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Во 2009 година, НМУ е

51 Годишните извештаи може да се најдат на интернет-страницата на Националната комисија <http://nacionalnakomisija.gov.mk/?p=117>

52 Исто.

53 <http://nacionalnakomisija.gov.mk/?p=127>

институционализиран преку отворање Канцеларија на НМУ во рамките на Секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика. Канцеларијата вработува две лица и одговорна е за координирање на упатувањето на идентификуваните жртви за давање помош и обезбедување заштита, реинтеграција и ресоцијализација. Во изминатите години ресурсите на Канцеларијата се намалувани до таа мера, што таа повеќе не може ефективно да ги извршува своите должности.

Целта на НМУ е да ги идентификува жртвите и можните жртви кои се упатуваат во *Центарот за жртвите на трговијата со луѓе* – посебна подружница за социјална заштита при Министерството за труд и социјална политика. Канцеларијата на НМУ има блиска соработка со 30 центри за социјална работа што се основани низ цела држава, со Единицата за борба против трговијата со луѓе и криумчарење на мигранти во рамките на Министерството за внатрешни работи и со националните НВО-а. Центрите за социјална работа имаат улога во идентификувањето и во откривањето на жртвите на трговијата со луѓе, во заштитата на малолетници и во раната процена на ризиците⁵⁴. Меѓутоа, тие немаат доволно луѓе и им недостигаат ресурси за да ги извршуваат соодветно своите должности.

3.3. Инспекторат за труд

Инспекторатот за труд има клучна улога во идентификувањето на можните жртви на трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот во земјата и во решавањето на основните фактори поврзани со операциите на пазарот на труд, особено со повредата на правата од работа.

Инспекторатот за труд е тело во рамките на Министерството за труд и социјална политика. Независноста на трудовите инспектори кои ги извршуваат своите должности е гарантирана со закон. *Инспекторатот за труд*, според Законот за инспекцијата на трудот,⁵⁵ има мандат да:

- ги проверува прописите во областа на работните односи;
- спречува злоупотреба на работничките права од работодавачите.

Овластувањата на трудовите инспектори опфаќаат:

- контрола на работните простории, работните места и на работните услови;
- инспекција на техничкиот и на технолошкиот процес;
- инспекција на работната опрема, здравствената и безбедносната организација, работните услови, сметките и сите релевантни документи и договори.

54 Стандардна оперативна процедура за постапување со жртвите на трговијата со луѓе, рев. 2010.

55 Службен весник бр. 35/97, и натамошни измени.

Инспекторите имаат надлежност да собираат информации, да земаат изјави од работниците и да издаваат писмени или усни известувања. Понатаму, инспекторите имаат овластувања да бараат документи за идентификација од сите лица на работното место. Од горенаведеното е јасно дека Инспекторатот за труд има надлежност да открива и да идентификува случаи на трговија со луѓе со цел експлоатација на трудот.

Вработените имаат право да се пожалат на повреда на нивните права од работниот однос до *Инспекторатот за труд*, а тој има законска обврска да дејствува по нивно барање. Според законот, трудовите инспектори може и треба да одговорат во сите случаи на повреда на правилата од работниот однос, вклучувајќи и кога тие се однесуваат на процесот на вработување.

Во *Инспекторатот* има Одделение за работни односи кое е надлежно за вршење инспекција на работните односи и Одделение за здравје и безбедност при работа. Трудовите инспектори имаат одредено ниво на професионална самостојност во извршувањето на своите должности врз основа на принципите на стручност и професионализам. Капацитетот на *Инспекторатот за труд* е ограничен бидејќи 100 вработени инспектори се задолжени за трудова инспекција во повеќе од 60.000 правни лица регистрирани во државата.

Наспроти клучната улога на *Инспекторатот за труд* во оваа област, трудовата инспекција не е јасно спомената во Стандардните оперативни процедури за постапување со жртвите на трговијата со луѓе. Иако во 2010 година, е изработен Прирачник за рано откривање на случаи на трговија со луѓе за трудови инспектори⁵⁶, по извршена проверка беше утврдено дека документот не се користи и дека трудовите инспектори би сакале да добијат нов документ со практични насоки кој би можел да се користи во иднина. Во рамките на категоријата професионалци во областа на трудот, непостоење траен центар за обука кој би вршел обуки на трудовите инспектори на одржлив начин е идентификувано како предизвик во однос на гарантирањето соодветни нивоа на свест и на знаење кај оваа категорија професионалци.

3.4. Државна агенција за вработување

Државната агенција за вработување (во натамошниот текст *Агенција*) се занимава со правата и обврските на работодавците и на вработените и управува со регистрацијата и осигурувањето на невработените⁵⁷. Таа помага во процесот на вработување во јавните и во приватните компании и има улога во запишувањето на вработените во социјалните шеми. *Агенцијата* води регистри на вработени граѓани, странци и мигранти⁵⁸. Исто така, таа организира

56 Прирачник за рано откривање случаи на трговија со луѓе за трудовите инспектори, 2014, Скопје.

57 Закон за вработувањето и осигурувањето во случај на невработеност, Службен весник бр. 37/97, и натамошните измени.

58 Разликата меѓу странците и мигрантите се прави во зависност од режимот за влез и одобрување за престој во државата.

разни програми за вработување кои се наменети за социјална инклузија на ранливите групи, вклучувајќи ги и жртвите на трговијата со луѓе. *Агенцијата* не води регистар на жртви на трговијата со луѓе. Оваа информација се добива од центрите за социјална работа, кои ја поттикнуваат *Агенцијата* да ги вклучи жртвите на трговијата со луѓе во своите програми за вработување. *Агенцијата* нема надлежности за инспекција. Меѓутоа, таа може да проверува дали работодавачот и приватниот работодавец ја злоупотребуваат програмата за ранливи категории лица, со проверка дали вработениот доаѓа на работа. Случаите на лажни вработувања претставуваат злоупотреба на средствата доделени за имплементација на горенаведените програми.

3.5. Пазарен инспекторат и агенции за привремени вработувања

Пазарниот инспекторат е тело во рамките на *Министерството за економија* со посебен правен субјективитет. Пазарните инспектори вршат инспекциски надзор врз приватните компании за примената на законите што ги регулираат: безбедноста на производите, заштитата на потрошувачите, трговските активности, туристичка дејност, итн. Исто така, тие се одговорни за надзор над регистрација на компаниите и за справување со „сивата економија“. *Пазарниот инспекторат* нема никакви надлежности во однос на работниот однос и вработувањето.

Агенциите за привремени вработувања мора да бидат регистрирани и да работат во согласност со Законот за агенциите за привремени вработувања⁵⁹. Процесот на регистрација опфаќа: регистрација во *Централниот регистар*, додека *Инспекторатот за труд* проверува дали агенциите за привремени вработувања ги исполнуваат техничките и просторните услови потребни за одреден вид лиценца. *Државната агенција за вработување* проверува дали тие имаат доволен број вработени кој е неопходен за да се добие одреден вид на лиценца.

По проверката, *Министерството за труд и социјална политика* издава лиценца. Лиценците за агенциите за привремени вработувања важат две години, со можност за продолжување. Регистарот се води во *Министерството за труд и социјална политика*.

По добивањето на лиценцата од Министерството, агенциите за привремени вработувања се запишуваат во *Централниот регистар* и со тоа го стекнуваат правниот субјективитет. *Инспекторатот за труд* надгледува како агенциите за привремени вработувања го спроведуваат законот и има овластување да поведе прекршочни постапки во случај на повреда.

⁵⁹ Службен весник бр. 49/2006 и натамошните измени.

IV. Процена на националната состојба

1. Општ преглед

Републиката е лоцирана на Балканскиот Полуостров и зафаќа површина од 25.713 квадратни километри, со проценета популација од 2.022.547 жители⁶⁰. Според последниот попис од 2002 година, две најголеми етнички групи во државата се Македонци (64,18%) и Албанци (25,17%). Во другото население спаѓаат Турците, по кои следуваат Ромите, Србите, Бошњациите и Власите.

Државата стекна независност од поранешна Југославија во 1991 година и стана членка на Советот на Европа во 1995 година.

Во јуни 2017 година, македонскиот БДП е проценет на 10,09 милијарди долари или 5.093 долари на жител.⁶¹ Во 2016 година, паритетот на БДП, според куповната моќ, е проценет на 23,5 во националната валута во однос на американскиот долар⁶². Во економијата доминира услужната индустрија, на која отпаѓаат 63% од БДП и индустријата со 26% од БДП, а по нив следува земјоделството со 11% од БДП⁶³.

Вредноста на индексот на хуман развој на земјата за 2016 година, е 0,748 и тоа ја ставило државата во висока категорија на хуман развој, позиционирајќи ја на 82 место меѓу 188 држави и територии⁶⁴. Пресметаните индикатори на сиромаштијата Лаекен покажаа дека 21,5% од населението биле во ризик од сиромаштија во 2015 година и тие, главно, им припаѓале на семејства со четири или повеќе деца или семејства со еден родител⁶⁵.

Сиромаштијата, невработеноста, ниското ниво на образование, како и скорешниот значителен миграциски бран се идентификувани како фактори што придонесуваат за трговијата со луѓе. Во 2016 година, во Извештајот за трговијата со луѓе на Стејт департаментот земјата е рангирана во ниво 2, што значи дека таа не ги исполнува

60 Статистички годишник 2016 http://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija_1.aspx?rbr=627

61 <https://tradingeconomics.com/macedonia/gdp-per-capita-ppp>

62 <https://tradingeconomics.com/macedonia/implied-purchasing-power-parity-ppp-conversion-rate-imf-data.html>

63 http://databank.worldbank.org/data/Views/Reports/ReportWidgetCustom.aspx?Report_Name=CountryProfile &Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=MKD

64 http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/MKD.pdf

65 http://www.stat.gov.mk/PrikaziSooptenie_en.aspx?id=115&rbr=2141

целосно минималните стандарди за елиминирање на трговијата со луѓе⁶⁶.

Земјата главно, се смета за земја на потекло на трговијата со луѓе, а во помала мера за транзитна земја и земја на дестинација. Вкупниот број жртви на трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот што формално се идентификувани и регистрирани во последните пет години во државата останува низок, како што е прикажано во табелата подолу⁶⁷.

Бројот на жртви идентификувани од државна институција или од НВО кои ги уживаат правата и заштитата предвидени со Конвенцијата (поделени според полот, возраста, националната припадност и според видот експлоатација, внатрешна и транснационална трговија и телото за идентификација).								
	Број на идентификувани жртви	Пол	Возраст		Национална припадност	Вид експлоатација	Внатрешна или надворешна трговија	Тело за идентификација
			малол.	возр.				
2010	9	ж	8	1	/	7 – сексуална 2 – трудова	/	МВР МТСП
2011	11	ж	6	5	6 – ромска 2 – албанска 2 – македонска 1 – бугарска	7 – сексуална 2 – трудова 2 – трудова и сексуална	9 – предмет на внатрешна трговија 2 – странци	МВР МТСП
2012	8	6 – Ж 2 – М	5	3	4 – македонска 3 – албанска 1 – босанска	3 – трудова 4 – трудова и сексуална 1 – сексуална	4 – предмет на внатрешна трговија 4 – странци	МВР МТСП
2013	15	ж	9	6	2 – македонска 5 – албанска 5 – ромска 3 – српска	4 – принуден брак 5 – сексуална 4 – трудова и сексуална 2 – трудова	4 – предмет на внатрешна трговија 5 – предмет на надворешна трговија 6 – странци	МВР МТСП
2014	8	7 – ж 1 – м	6	2	1 – македонска 4 – албанска 3 – ромска	4 – принуден брак 3 – сексуална 1 – трудова и питачење	5 – предмет на внатрешна трговија 2 – предмет на надворешна трговија 1 – странец	МВР МТСП ЈО
2015	4*	ж	2	1	2 – албанска 1 – ромска	1 – сексуална 1 – принуден брак 1 – трудова	1 – предмет на внатрешна трговија 2 – предмет на надворешна трговија 1 – предмет на надворешна трговија	МВР МТСП

* едно дете жртва, идентификувано во 2013 година, се вратило во РМ во 2015 година.

66 <https://ie.usembassy.gov/trafficking-persons-report-2016/>

67 Одговор од македонските власти на прашалникот за вториот круг на мониторингот на ГРЕТА објавен на 27 јануари 2017 година, ГРЕТА(2017)6, стр. 60.

Во 2015 година, државните органи и НВО идентификуваа три жртви на трговија со луѓе и 11 можни жртви. Сите жртви биле жени. Возрасни лица биле жртви на надворешна трговија, а две малолетнички биле жртви на внатрешна трговија. Утврдено е дека едната од жртвите е сексуално искористувана, втората е жртва на двојно искористување (трудово и сексуално), а последната е жртва на принуден бран и експлоатација на трудот⁶⁸. Уште една жртва на трговијата со луѓе идентификувана во 2013 година, се вратила во државата во 2015 година.

Во 2016 година се идентификувани шест жртви на трговијата со луѓе. Сите шест лица се од женски пол, од кои три се деца. Половина од жртвите се од Скопскиот Регион, две жртви се од Кичево и од Гостивар, а една жртва е странски државјанин од Република Србија. Жртвите се сексуално искористувани, а искористувањето, главно, се случило во Гостивар (три случаи), Охрид (два случаја) и во Скопје (еден случај). Има 122 можни жртви на трговија со луѓе (78 возрасни и 44 деца)⁶⁹. Во однос на состојбата во регионот на Гевгелија и на Валандово, кои беа посетени во склопот на истражувањето, во последните години во регионот не се регистрирани случаи на трговија со луѓе со цел експлоатација на трудот.

Во 2015-2016 година, во време на таканаречената миграциска и бегалска криза, центрите за социјална работа известуваа дека е особено тешко да се идентификуваат жртвите на трговија со луѓе, првенствено поради недостиг од преведувачи за некои специфични јазици што ги говорат мигрантите и бегалците, високиот број деца без придружба и недостигот од соодветна обука. Барањата ги надминаа капацитетите на центрите во Валандово, а особено во пограничниот град Гевгелија. Центрите беа во можност да се справат со состојбата само благодареејќи на поддршката од НВО-ата. Всушност, иако доброволците од НВО-ата се обучени за борба против трговијата со луѓе, вработените во центрите не се доволно обучени.

2. Преглед на пазарот на трудот

Пазарот на трудот во земјата се карактеризира со нерамномерна дистрибуција на понудата и на побарувачката и со постоење „сива економија“, односно вработени кои не се регистрирани во агенциите за вработување, па така не добиваат пензиски, здравствени или други социјални бенефиции на кои имаат право. Во минатото ова водеше до високи стапки на невработеност, достигнувајќи највисока точка од 40% во 2005 година. Во 2017 година, стапката на невработеност значително е намалена на околу 23%⁷⁰. Меѓутоа, некои луѓе со кои е разговарано укажаа дека реалната стапка на невработеност е приближ-

68 Годишен извештај на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција за 2015 година, стр. 28.

69 Годишен извештај на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција за 2016 година, стр. 27-33.

70 http://www.stat.gov.mk/KlucniIndikator_i_en.aspx

но 15%, со значителен дел од неформалната работа во „сивата економија“.

Односите и функционирањето на пазарот на труд се регулирани со Законот за работните односи⁷¹ и со колективните договори на национално ниво, на ниво на индустриски гранки и на ниво на компании. Законот за работните односи дефинира што претставува вработување:

Во член 5 од Законот за работните односи е дефинирано дека „работниот однос е договорен однос меѓу работникот и работодавецот во кој работникот доброволно се вклучува во организираниот процес на работа кај работодавецот....“ Од ова следува дека доброволноста е основен принцип на работните односи и дека секаков друг однос би претставувал повреда на законот. Законот за работните односи не вклучува дополнителни одредби кои забрануваат експлоатација на трудот.

Во член 184 од Законот за работните односи се признава активната улога на синдикатите во спречувањето и борбата против трудовата експлоатацијата, чија цел е да се заштитат правата на вработените преку синдикати. Меѓутоа, во Законот не се предвидени посебни надлежности на овие организации. Сепак, практиката укажува на фактот дека синдикатите треба и може да бидат проактивни актери во процесот на идентификација на експлоатацијата на трудот и борбата против неа.

Односите на пазарот на трудот се такви што социјалните партнери прават напори да го премостат јазот меѓу понудата и побарувачката на работната сила и да ја спречат „сивата економија“. Резултат од овие активности е и усвојувањето на Законот за минималната плата⁷² од 2012 година. Минималната плата е утврдена на 160 евра (10.080 денари). Сепак, во текстилната и во кожарската индустрија минималната плата ќе го достигне ова ниво во 2018 година, а дотогаш таа прогресивно се зголемува. Така, на пример, во 2016 година минималната плата е малку повеќе од 150 евра или 9.000 денари, а во 2017 година во овие индустрии таа е малку повеќе од 155 евра или 9.500 денари⁷³. Иако во последните седум години се забележува подобрување на работните услови во овие индустрии, сепак, нивните работници остануваат ранлива категорија и се соочени со ризик од експлоатација на трудот. На работниците од некои компании не им е дозволено да организираат синдикати, под закана дека ќе бидат отпуштени, што претставува повреда на законот.

Соговорниците со кои беа остварени средби при изготвувањето на извештајот, како прашање ја истакнуваат и дискриминацијата на жените на пазарот на трудот. Прашањето за разликите во платите меѓу мажите и жените е покренато во 2015 година, во Заклучните забелешки на Комитетот за човекови права за третиот периодичен извештај за државата.

71 Службен весник бр. 62/05 и натамошните измени.

72 Службен весник бр. 11/12 и натамошните измени.

73 Видете и <http://www.mtsp.gov.mk/plati.aspx>

3. Јавна свест

Претставниците на заинтересираните страни со мандат и идентификувана улога во законодавството за борба против трговијата со луѓе и политиките, чие работење е значајно за борбата против трговијата со луѓе, како што се и оние што се вклучени во регулирањето на пазарот и спроведувањето на законот, имаат добро познавање од областа на трговијата со луѓе, како и тековната инфраструктура за борба против трговијата.

Меѓутоа, постои загриженост дека знаењето е ограничено на поединечни специјалности и дека нивото на знаење, особено способноста да се идентификува состојба на трговијата со луѓе и да се реагира на неа на соодветен начин, генерално, се ниски меѓу професионалците.

Испитувањето потврдува дека знаењата за трговијата со луѓе за цели на сексуално искористување се многу поголеми од знаењата за трговијата со луѓе за цели на трудова експлоатација, што се рефлектира во малиот број идентификувани случаи. Се смета дека полицијата има добро ниво на свест за трговијата со луѓе бидејќи трговијата со луѓе за експлоатација на трудот е вклучена во програмите за обука на полицијата. Меѓутоа, постои потребата од континуирана обука.

Недостигот од познавање на законите поврзани со функционирањето на пазарот на трудот и со извршувањето кај полициските службеници, како и слично то немање сознанија за трговијата со луѓе кај трудовите и пазарните инспектори, исто така се наведува како пречка во идентификувањето на случаите на трговија со луѓе за трудова експлоатација. Иако има прирачник за трудовите инспектори за рано откривање на трговијата со луѓе, тој не се користи и не се применува од трудовите инспектори.

Иако Конвенцијата на Советот на Европа има рамка за идентификација и за процесот на упатување, идентификацијата на трговијата со луѓе за трудова експлоатација е попречена поради немање консензус за индикаторите и поради непостоење јасна разлика меѓу повредите на трудовото право (како што се повреди на Законот за вработувањето и на Законот за дискриминацијата) и трговијата со луѓе за трудова експлоатација (кривично право). Дополнителна област за загриженост е немањето разбирање за тоа како се применуваат дефинициите во случаи кога работниците се активно вклучени, проактивно бараат работа во странство и се согласуваат да прифатат работа без соодветна дозвола или договор, како и во случај на работници што добиваат плата.

4. Иницијативи и мерки што ги преземаат владините агенции

Улогите и одговорностите на агенциите што се консултирани во Извештајот се јасно утврдени до одредено ниво. Во Националниот акциски план 2017-2020 се утврдени одредби за превенција и за борба против трговијата со луѓе за

трудова експлоатација. Меѓутоа, невклученоста на *Инспекторатот за труд* и *Државната агенција за вработување* во Стандардните оперативни процедури (СОП) за идентификација на жртвите на трговијата со луѓе може да претставува пречка за подобра координација.

Министерството за внатрешни работи го потврди ограничениот фокус кон трговијата со луѓе за трудова експлоатација бидејќи миграциската криза е приоритет во изминатите две години. Како предизвик се наведува недостигот од соработка меѓу *Министерството за внатрешни работи* и *Инспекторатот за труд*. Сепак, има обиди да се премостат некои празнини, на пример, со организирање заеднички инспекции во кои учествуваат полицијата и трудовите инспектори, како ноќните инспекции во локалите за забава по дојава дека има жени што се можеби сексуално искористувани (принудени на проституција), но и принудени да работат на шанк и да ги поттикнуваат посетителите да купуваат пијалаци. Заедничките инспекции на *Инспекторатот за труд* и полицијата се сметаат за пример на добра практика и со нив се откриени неколку случаи на експлоатација на трудот и сексуално искористување во регионот на Охрид и на Струга. Истакната е потребата за воспоставување услуги на мобилни трудови инспекции кои би можеле да откријат случаи на трговија со луѓе и експлоатација на трудот.

Инспекторатот за труд нема мандат во однос на кривичните постапки, туку само во рамките на повредите на правата од работниот однос. Ако лицето не е вработено, нема алатки да се утврди дали е во прашање случај на експлоатација на трудот. Проширување на овластувањата и на мандатот на трудова инспекција, заедно со дополнителна обука на инспекторите и полицијата, како и натамошни заеднички инспекции во други индустрии се сметаат за потенцијален начин на напредок кон подобрување на способноста за откривање и решавање на трговијата со луѓе за цел трудова експлоатација.

Капацитетот на *Инспекторатот за труд* не соодветствува на предизвиците на новите форми на експлоатација на трудот и трговија со луѓе. Соговорниците повеќепати ја истакнаа потребата за обука на повеќе заинтересирани страни. Континуитетот и одржливоста на обуките се сметаат за клучен елемент.

Досега интересот за таканаречената експлоатација од трета страна е ограничен, практика вообичаена во градежната индустрија. Експлоатацијата од трета страна вклучува агент/давател на работа – било формален или неформален – кој често ги контролира работниците, вклучувајќи ги нивното сместување, плата, документи, превоз итн. Откривањето на експлоатацијата од трета страна е тешка задача затоа што вообичаена инспекција на работното место и документите не може да ги открие. На пример, работниците веројатно добиваат извештаи за платата или за парите што се префрлаат на нивните сметки, но тие се под контрола на агентот. Понекогаш од работниците се бара да престојуваат на место обезбедено од агентот, кое е често супстандардно, а се наплаќа по многу висока цена. Иако овие пропусти може да се решат преку

специјализирана обука, за другите ограничувања со кои се соочува трудовата инспекција потребни се регулаторни промени.

Во однос на случаите на експлоатација на македонските работници во странство има согласност дека треба да се зајакне соработката со државите на дестинација бидејќи македонските власти добиваат информација за проблемите дури откако работниците ќе се вратат во земјата. Соработката со земјите членки на ЕУ претставува предизвик веројатно поради потценувањето на појавата и поради немање проактивна идентификација на жртвите во странски држави.

5. Иницијативи и мерки што ги преземаат синдикатите

Во земјата има ограничени активности на синдикатите за спречување на трговијата со луѓе и намалување на ризиците. Бројот на организирани работници во ризичните индустрии, како што се текстилната индустрија, производството на обувки, производството на храна и земјоделството е многу низок. Меѓутоа, синдикатите имаат клучна улога, како во смисла на превенција на трговијата со луѓе за трудова експлоатација и на повреди на работните права, така и за откривање злоупотреби и давање поддршка и совети на засегнатите работници. Синдикатите имаат цел да ги штитат правата на работниците и да преговараат со работодавачите како и да ја дополнат работата на агенциите за борба против трговијата со луѓе и на организациите на граѓанското општество со својата стручност од областа на трудовото право и клучните трудови стандарди. Со вклучувањето на синдикатите може да се постигне подобра, поцелосна заштита на работниците од повреди на правата и правна заштита.

Засега постои ограничена соработка со синдикатите во главните држави на дестинација и нема билатерални договори меѓу македонските синдикати и синдикатите основани во главните држави на дестинација во Западна Европа.

Меѓутоа, одредено ниво на соработка е постигнато во регионот на Западен Балкан каде што синдикатите што ја организираат работата во шумарството ја промовираа идејата за регионални пасоши за работниците. Овие пасоши на работниците им даваат можност за добивање бесплатна правна помош во секоја држава во регионот.

Претставниците на синдикатите со кои е разговарано го споменаа позитивното искуство од соработката со *Инспекторатот за труд*, особено во однос на справувањето со нерегистрираните работници, кои се албански државјани, во западниот дел од државата. Меѓу синдикатите и *Инспекторатот за труд* постои меморандум за разбирање, но тој се смета за недоволен со оглед на сложеноста на појавата.

Синдикатите, исто така, почнаа проект за изработка на летоци за работниците мигранти за да се зголеми нивната свест за правата, формалното вработување и слободата на здружување. Друг проект, во кој соработуваат синдикатите и

НВО и кој сè уште е во фаза на зачеток, се фокусира на миграциската политика и на социјалниот дијалог. Идејата за кампања за ратификување на Протоколот на МОТ од 2014 година и на Конвенцијата за правата на мигрантите е поддржана од претставниците на *Конфедерацијата на синдикатите*⁷⁴.

6. Иницијативи и мерки што ги презема граѓанското општество

Македонските организации на граѓанското општество се вклучени во идентификацијата и давањето помош на лицата жртви на трговија со луѓе, како и со обезбедување информации за лицата соочени со ризик. Поточно, преку отворената директна телефонска линија со која управува НВО *„Отворена порта - Ла Страда“*⁷⁵ се нудат информации за:

- безбедно заминување или работа во странска држава;
- работничките права во странската држава;
- советување за тоа како да се прегледа договорот за вработување;
- лиценцирани агенции за вработување, регистрирани агенции за привремена работа и агенции за вработување во странство;
- отворени линии, НВО и организации кои нудат помош за жртвите на трговија со луѓе во странски држави.

Освен *„Отворена порта - Ла Страда“*⁷⁶, друга организација на граѓанското општество која е вклучена во активностите за борба против трговијата со луѓе во земјата е *„Еднаков пристап“*. Двете организации сè повеќе работат на прашањата на бегалците и мигрантите, со оглед на загриженоста за ризикот од експлоатација на оваа ранлива популација.

Во 2015 година *„Отворена порта - Ла Страда“* организира кампања за подигнување на свеста за трговијата со луѓе за трудова експлоатација, со цел лицата што се селат во странство поради работа да се информираат за ризиците. Кампањата се заснова врз конкретни примери, како што е добро познатиот случај на 30 македонски државјанки експлоатирани на фарма за печурки во Холандија, на кои им биле конфискувани пасошите. Друг случај е оној на македонското семејство кое било излажано за непостојна работа во Германија, а тоа резултирало со негово осиромашување.

Граѓанското општество соработува и со владини агенции и има формална улога во Националниот механизам за упатување.

74 <http://www.ssm.org.mk/mk/ssm-i-grizhata-za-migrantskite-rabotnici>.

75 http://www.lastrada.org.mk/index.php/welcome_mk/soskonsultacii.

76 http://www.lastrada.org.mk/index.php/welcome_en/index.

7. Иницијативи и мерки што ги презема приватниот сектор

Искуството од други држави покажува дека комбинираниот пристап на регулација и ангажирање веројатно води до подобра вклученост во приватниот сектор споредено со волонтаристичкиот пристап, кој се потпира на тенденцијата бизнисот проактивно да го преземе водството во оваа област. Иако земјата сè уште нема изработено национален акциски план за бизнисот и за човековите права, според УНГП, сепак, постои разбирање дека приватниот сектор има улога во спречувањето на трговијата со луѓе и решавањето на состојбите кои може да придонесат кон појавата на трговија со луѓе.

Од компаниите и од други заинтересирани субјекти се преземени некои почетни иницијативи во однос на трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот. На пример, 16 субјекти, вклучувајќи ги граѓанското општество, општините и претпријатијата од земјата, се дел од договорот Глобал компакт на ОН⁷⁷. Глобал компакт на ОН во голема мера е поврзан со УНГП⁷⁸, особено со принципите што се однесуваат на одговорноста на компанијата во однос на почитувањето на човековите права. Принципите 1 и 2 од Глобал компакт се основа за натамошна имплементација на УНГП.

Некои компании спроведуваат програми за корпоративна општествена одговорност, но тие повеќе се во областа на корпоративната филантропија, како што се компаниите во Битола, Куманово и во Гостивар, кои донираа храна, облека и друга материјална поддршка како помош за жртвите. Иако иницијативите на корпоративната филантропија се корисни, тие се разликуваат од концептот на бизнисот и човековите права и од очекувањата компаниите да го испитаат сопственото работење и да имплементираат промени кога постои ризик деловното работење случајно да придонесе кон ризикот од трговија со луѓе.

Во својот неодамнешен одговор на прашалникот за евалуација на ГРЕТА, властите информираа дека земјата е дел од проектот на специјалниот претставник и координатор за борба против трговијата со луѓе на Канцеларијата на ОБСЕ, чија цел е на земјите учеснички да им се обезбедат алатки за имплементација на конкретни мерки за превенција на трговијата со луѓе во синџирот на снабдување. Еден од очекуваните резултати на проектот е изработка на модел на насоки за владите за трговијата со луѓе во синџирот на снабдување, со фокус на јавните набавки и транспарентноста⁷⁹.

77 Глобал компакт на ОН е иницијатива на Обединетите нации за поттикнување на компаниите во светот да усвојат одржливи и социјално одговорни политики и да известуваат за нивната имплементација.

78 Преводот на УНГП на македонски јазик извршен од Белградскиот центар за човекови права е достапен на: <http://bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/11/Portal-ljudska-prava-i-biznisrukovodeca-nacela.pdf>.

79 Одговор на земјата на прашалникот за евалуација на имплементацијата на Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе од страните учеснички, втор круг на евалуација, ноември 2016 година, стр. 31.

Соговорниците имаа малку сознанија за конкретните активности на приватниот сектор за свој придонес во спречувањето на трговијата со луѓе. Меѓутоа, постои согласност дека прашањата за човековите права треба да станат составен дел од деловната практика во земјата, но пред тоа треба да се реши тоа што многумина соговорници го опишаа како „сива зона“ во чии рамки, како што се смета, работат многу компании.

Две компании, хотелот „Мериот интернешнал“ и „Жито маркети“, голем синџир на супермаркети во државата, беа консултирани како дел од прегледот. „Мериот“ е релативно нова компанија и работодавец во државата со оглед дека е отворен во мај 2016 година. Во хотелот се вработени приближно 130 лица. „Мериот“ е познат по тоа што е меѓународно ангажиран во проблемот со трговијата со луѓе. „Мериот“ го обучува својот персонал за прашањата поврзани со трговијата со луѓе, со посебен фокус на трговијата со цел сексуално искористување, за да се унапреди способноста на персоналот да ги препознаат можните жртви донесени во хотелот. На меѓународно ниво, групацијата, исто така, почна да се фокусира на трговијата со луѓе за трудова експлоатација и врските со угостителската индустрија.

Супермаркетот „Жито маркети“ е локален синџир на супермаркети во кој се вработени околу 750 лица и повеќе од 15 години работи во државата. Компанијата информира дека постојано се обидува да ги подобри условите за работа на вработените и дека прави напори да постигне задоволство кај нив.

8. Ризични области

Во државата има само неколку извештаи за трговија со луѓе со цел трудова експлоатација, но постои загриженост во однос на експлоатацијата во одредени индустрии и областите во кои се вклучени ранливи групи. Освен тоа, ризикот е повисок во некои региони во државата каде што приватниот сектор е поразвиен.

Земјоделството, текстилната индустрија, индустријата за обувки и индустријата за кожа, градежната индустрија и индустријата за забава се најчестите индустрии во кои ризикот од експлоатација на трудот е повисок поради често несигурната природа на условите за работа и ниските плати. Голем дел од овие индустрии, исто така, наводно работат во „сивата зона“, користејќи нерегистриран и неформален труд и сезонска работа. Освен тоа, експлоатацијата се јавува како последица на ниската побарувачка за работна сила и високата стапка на невработеност.

Ромската популација, мигрантите и бегалците, како и младите без квалификации се сметаат за ризични групи. Освен тоа, кај малолетниците постои ризик од експлоатација со цел питачење, додека жените многу често се жртви на двојна експлоатација (сексуално искористување и трудова експлоатација) во индустријата за забава, особено во барови и во ресторани.

8.1. Ризици поврзани со текстилната индустрија и со индустријата за обувки

Работните услови во текстилната, кожарската и индустријата за обувки се блиску до експлоататорски во голем број компании. Исто така, минималната плата во овие индустрии е пониска кога ќе се спореди со другите сектори и правата на работниците често се поткопани со колебливоста на работодавците да дозволат синдикално организирање.

Текстилната индустрија во јужниот дел од земјата и во регионот околу Штип повеќепати се споменува како подрачје од интерес. Соговорниците изразија загриженост за лошите практики на вработување и повредата на трудовите стандарди поврзани со местата за производство од каде се снабдуваат странските компании во земјата. Во истражувањето на граѓанското општество објавено во 2016 година производството на облека и обувки е идентификувано како ризично подрачје, со ендемски проблеми, вклучувајќи и дискриминација, плаќање под минималната плата, незаконско прекувремено работење, небезбедни работни услови и спречување на работниците да се организираат.

Извештајот вклучува студија на случај за една од истражуваните фабрики во земјата, во која работат околу 1.000 работници. Интервјуираните работници наведоа неколку добро познати западни брендови за кои произведуваат⁸⁰.

„Работниците пријавија исклучително висок притисок при работењето кога треба да се завршат нарачките: ‘Ако работодавецот треба да заврши нарачка од приближно 9.000 чифта чевли, тој ќе стави 90 чифта на лентата, па дури и по цена да умрете, тоа мора да го завршите’, рече еден од работниците. Соговорниците кажаа дека лете работат од 5 часот наутро до 17 часот, вклучувајќи ги и саботите, државните празници, без да им се плати прекувремената работа и бонуси. Работниците велат дека во период на намалена побарувачка или кога воопшто нема побарувачка, не работат и платата значително им се намалува. Нето-платата на интервјуираните работници се движи од 131 до 226 евра, со вклучена прекувремена работа и исплата на бонуси. Законската минимална плата во 2015 година изнесувала 130 евра. Ова значи дека некои работници не ја добиле законската минимална плата за своето редовно работно време. „Ако прашате некого, на пример, што е напишано на листот за пресметка на платата, никој нема да ви објасни, само ќе ви каже дека не сте ја исполниле квотата.“⁸¹

8.2. Ризици поврзани со земјоделската и со градежната индустрија

Претставниците на *Инспекторатот за труд* истакнаа неколку ризични сектори за експлоатација на трудот, како што се сезонската работа во земјоделството и градежништвото. На пример, биле забележани албански државјани што

80 Работна сила на врвка - Кампања чиста облека, 2016, стр. 26

81 Исто.

работеле во градежништвото, но тие работеле нелегално затоа што во државата сè уште не е спроведена процедурата за работа на странци. Во земјоделството, исто така, има неформални вработувања. Приватно лице обезбедува од 10 до 15 работници за кои работодавецот плаќа надоместок. Со нерегистрирање на странските државјани како работници, работодавецот избегнува за нив да плаќа здравствени и пензиски придонеси, ги држи нелегално во државата, со што работниците се во состојба на несигурност и страв.

8.3. Ризици поврзани со бегалците и со мигрантите

Високото ниво на ризик поврзано со бегалците и мигрантите се однесува на:

- Барателите на азил и мигрантите кои се ранливи во однос на експлоатацијата поради нивната желба да го продолжат патувањето до ЕУ;
- Македонските работници кои бараат работа во странство поради ограничените можности во својата држава;
- Работниците мигранти, особено од другите балкански држави, кои се селат во земјата за привремена/сезонска работа.

Соговорниците ја истакнаа загриженоста во однос на бегалците и мигрантите, кои се сметаат за особено ранливи поради зголемената активност на организирани групи по затворањето на балканската рута. Земјата е под значително влијание на таканаречената глобална миграциска криза. Државата беше претежно транзитна рута, главно, за Авганистанците, Пакистанците, Ирачаните, Иранците и, во ограничена мера, за сиriskите бегалци и мигранти. По затворањето на првобитната рута кон Унгарија во март 2016 година, сепак, продолжи мигрантската активност, со учество на организирани криминални групи кои за занимаваат со криумчарење. Вообичаената рута низ земјата почнува на јужната граница со Грција, во регионот на Гевгелија како излезна точка и води на север до границата со Србија во областа на Куманово и Липково. Во 2015 година во државата се регистрирани вкупно 694.679 бегалци и мигранти, од кои 216.393 од Сирија, 95.782 од Авганистан и 54.808 од Ирак⁸². Прифатниот центар во близина на Скопје вдоми 1.346 луѓе, главно, од горенаведените држави.

Заради дотогаш невидениот прилив на исклучително ранливи лица се јави потреба од брзо засилување на капацитетите меѓу заинтересираните страни, поради високиот ризик од трговија со луѓе и криумчарење на многу ранливите категории луѓе, од кои повеќето немаат документи.

Мобилните тимови што беа распоредени од *Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција* во партнерство со организациите од граѓанското општество (составени од адвокат, социјален работник, психолог и преведувач) овозможија директна помош за 8.627 лица.

⁸² Годишен извештај на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција за 2015 година.

Тимовите насочија 3.295 мигранти во двата транзитни центри во Табановце, на северната граница, и во Гевгелија, на јужната граница.

Националната комисија изработи Стандардни оперативни процедури кои се фокусираат на помош за децата без придружба и на ранливите категории мигранти. Изработени се и индикатори што ќе помогнат во идентификувањето можни жртви во приливот на мешани групи мигранти. Повеќе од 300 професионалци од различни заинтересирани страни, вклучувајќи ги и НВО и владините агенции, се обучени од ИОМ и УНХЦР.

НВО „Отворена порта - Ла Страда“ посочи 105 потенцијални жртви на трговија со луѓе во 2015 година, додека *Владата* објави дека прекинала 1.005 обиди за криумчарење. Во 2016 година бројот на лица што транзитираат низ земјата е намален, сепак останува висок. Во 2016 година државните институции открија вкупно 35.177 лица кои влегле во државата и спречија криумчарење на 1.961 мигранти⁸³. Во 2016 година вкупно 122 лица (78 возрасни и 44 деца) се идентификувани како можни жртви на трговија со луѓе, а меѓу нив 120 се идентификувани меѓу бегалската и миграциската популација. Откриени се и случаи на деца без придружба со индикатори што укажуваат на трговија со луѓе.

Меѓутоа, ниту властите ниту, пак, организациите на граѓанското општество не идентификуваа јасни случаи на трговија со луѓе за трудова експлоатација или присилна работа на бегалци и мигранти во земјата.

И покрај затворањето на таканаречената балканска рута, голем број лица останаа во транзитните центри. Освен тоа, сè уште функционира нелегалната рута и луѓето се во опасност од експлоатација од трговците со луѓе и криумчарите, поради желбата на повеќето мигранти да го продолжат патот и да им се придружат на роднините во странство. Соговорниците го споменаа случајот со 50 лица кои биле држени во заробеништво, а од нивните семејства кои живеат во Германија, бил баран откуп. Случајот е истражуван во соработка со германските власти. Слични случаи се претходно опишани во Северна Африка, каде што грабнувањето и заробеништвото на мигранти и барањето откуп е популарен метод на некои организирани криминални групи.

Освен тоа, постои загриженост поради ризиците поврзани со миграцијата на работници од земјата во странство. Соговорниците упатија на случаи на македонски државјани кои биле експлоатирани во други земји. Еден од најпознатите случаи искажан од соговорниците е случајот на работници од земјата што повеќепати биле криумчарени во Азербејџан и експлоатирани на градилишта. Други области на потенцијална загриженост се однесуваат на македонски државјани што работат како забавувачи во угостителската индустрија во Турција и во Грција и како надничари во Холандија и во Грција. Некои од соговорниците го споменаа случајот со експлоатација на фармата на печурки во Холандија.

⁸³ Годишен извештај на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција, 2016 година.

Други соговорници ја споменаа миграцијата на Македонците заради работа во угостителската индустрија на Блискиот Исток, поточно во Катар, како потенцијална област за загриженост. Меѓутоа, нема поплаки за работните услови во горенаведената држава.

Информациите добиени од соговорниците укажуваат дека иако во Европската Унија има голема побарувачка за работници, сепак, има случаи поврзани со измама (во однос на условите и платата), лажни ветувања и непосредна закана од имиграциските служби (особено во однос на добивањето работна дозвола со што работниците се во опасност да бидат депортирани), злоупотреба на ранливата положба (лицата што ги регрутираат работниците знаат дека работниците очајнички сакаат да најдат работа), создавање состојба на зависност (задржување на платата од работниците, со што тие осиромашуваат и се спречени да се вратат во родната земја) преку устен договор или преку интернет. Побарувачката за работа во странство и, генерално, ниското ниво на свест кај населението во однос на работничките права, како и во однос на активниот дел што го плаќа посредникот за посредување за работа во странство, придонесуваат кон факторите на ризикот. На пример, за работа која вклучува анимирање на гостите во индустријата за забава во Турција обично посредуваат нерегистрирани посредници. Регистрираните агенции наплаќаат високи провизии од 300 до 1.000 евра за посредување при вработување (иако во голем број земји на ЕУ наплатувањето провизија при посредување за работа е нелегално).

Според информациите од владините и од невладините актери, сезонската миграција на работници од соседните земји е реалност (видете подолу). Многумина доаѓаат со валидни работни дозволи, но на крајот остануваат без документи и се наоѓаат во опасност бидејќи работодавците не им ги обновуваат работните дозволи. Споменат е случајот со двајца странски државјани кои биле експлоатирани како овчари во земјата. Меѓутоа, детектирањето на случаите на трговија со луѓе за трудова експлоатација е тешко бидејќи луѓето работат без принуда наспроти неформалните работни договори, лошите работни услови и работат без дозвола за престој.

8.4. Ризици поврзани со регионите на Гевгелија и на Валандово

Регионите на Гевгелија и на Валандово се наоѓаат во југоисточниот дел од земјата на границата со Грција. Поради нивната локација, овие региони се дел од редовната рута на мигрантите и беа погодени од неодамнешната миграциска и бегалска криза. Во 2015 и во 2016 година голем број луѓе од Азија и Африка поминаа низ регионот на пат кон Западна Европа.

Во регионот има голем број текстилни фабрики кои, главно, работат за грчки нарачувачи, но и фабрики кои работат во делот на конзервната и земјоделската индустрија, и кои имаат голема побарувачка за сезонски работници. Регионот има висока стапка на вработеност (стапката на невработеност е најниска

во државата и изнесува приближно 4%) и се смета дека е еден од најразвиениите региони во државата.

Во текот на процената на терен остварен е контакт со претставниците на центрите за социјална работа, како и со трудовите инспектори во Валандово и во Гевгелија. Трудовите инспектори потврдија дека спроведуваат секојдневни инспекции во текстилните фабрики и во фабриките за конзервирање, кои се најголеми работодавци во регионот. Инспекции се вршат и во секторот на земјоделство, особено во кулминацијата на сезоната. Инспекторите посочија дека во последните пет години во текстилните фабрики условите за работа се значително подобруени. Како причина за подобрувањето се наведени странските работодавци кои сакаат да воведат европски стандарди во работењето, како и сè поголемиот недостиг од квалификувана работна сила. И покрај значителното подобрување на условите во фабриките, сепак, платите остануваат ниски. Во земјоделството, пак, дневницата што им се плаќа на работниците се смета за релативно добра поради континуираниот недостиг од работна сила во индустријата.

Работниците во текстилната и кожарската индустрија, вклучувајќи ја и индустријата за обувки, се под поголем ризик од експлоатација. Иако во последниве неколку години се забележани подобрувања, сепак, условите често се опасни, а платите се под законскиот минимум. Трудовите инспектори од Валандово и од Гевгелија укажаа дека „работата на црно“ е значително намалена. Но, во текстилната индустрија има недостиг од квалификувана работна сила. Ова придонесува за бавниот, но постојан пораст на платите на вработените во овој сектор, а тоа не е случај со конзервната индустрија. Во конзервната индустрија во регионот на Гевгелија постои загриженост поради притисокот за остварување резултати во конзервната индустрија, каде што од работниците се бара да работат во смени или ноќе. Понекогаш за ноќна работа се вработуваат пензионери, што е незаконски. Се смета дека ваквите договори се веројатно смислени за да се избегнат инспекциите и можните санкции. Случаи со „работа на црно“ се забележани во сезонската работа во земјоделството.

Во текстилната и конзервната индустрија во регионот нема синдикати. Тоа веројатно е резултат на недостигот од информации или иницијативи од работниците. Организирањето на работниците во овие индустрии, исто така, се покажа тешко затоа што работодавците често го попречуваат основањето синдикати.

V. Заклучоци и препораки

1. Заклучоци

Македонското законодавство во голема мера е усогласено со меѓународната законска рамка за трговијата со луѓе. Сите клучни стандарди за трудот се усвоени, со исклучок на Протоколот за присилна работа на МОТ од 2014 година. Меѓутоа, за да се реши подобро трговијата со луѓе за трудова експлоатација, потребно е подобрување на кривичните и другите закони кои се однесуваат на областите на вработувањето и пазарот на трудот. Конкретно, има празнина во прописите меѓу посредувањето за работа бидејќи значаен дел од вработувањето се случува вон регулаторната рамка, преку интернет или преку неформален устен договор. Постојниот регулаторен систем за лиценцирање на агентите за обезбедување работа се смета за недоволно сеопфатен за да ги елиминира дивите оператори. Како што е наведено во новиот Национален акциски план, регулаторната рамка треба да се ревидира за да се идентификуваат областите на кои треба да се обрне дополнително внимание.

Извештајот потврди дека регулаторната и институционална рамка имаат солидна основа на која треба да се надградува, но оперативните капацитети и способности на клучните актери за решавање на прашањето за трговијата со луѓе за цел на трудова експлоатација треба дополнително да се зајакнат.

Важната улога на трудовата инспекција во спречувањето, прекинувањето и откривањето на експлоатацијата на трудот е општо прифатена. Сепак, тоа што трудовите инспектори немаат мандат во оваа област и недостигот од обука за трговијата со луѓе за клучните заинтересирани страни се значајни недостатоци што ги отежнуваат превенцијата на трговијата со луѓе и идентификацијата на жртвите. Дополнителните предизвици се: незапознаеноста на другите агенции со улогата на трудовата инспекција, изземање на *Инспекторатот за труд* и *Агенцијата за вработување* од политиките за борба против трговијата со луѓе и недостигот од соработка меѓу *Инспекторатот за труд* и *Министерството за внатрешни работи*. Нискиот капацитет на другите актери, како што се центрите за социјална работа, исто така, претставува предизвик.

Освен тоа, главните заинтересирани страни немаат искуство во постапувањето со случаите поради малиот број идентификувани жртви, а тоа влијае врз

нивната способност за проактивно извршување улогата на превенција и идентификување на жртвите. Ова дополнително е влошено со ниското ниво на разбирање и познавање на структурните причини за трговијата со луѓе за трудова меѓу агенциите вклучени во решавањето на проблемот.

Не постои соработка со компаниите во борбата и политиките против трговијата со луѓе во земјата, како што не постои ни сеопфатна регулатива на приватниот сектор ниту дискусија за корпоративна одговорност.

Иако организациите од граѓанското општество и натаму имаат клучна улога во општата рамка за борбата против трговијата со луѓе, сепак, вклученоста на синдикатите во борбата против трговијата со луѓе за трудова експлоатација е ограничена и, главно, се фокусира на експлоатацијата на трудот на македонските државјани.

Дополнително, извештајот ги разјасни и факторите на ризик во државата кои, главно, се поврзани со одредени групи, како мигрантите и бегалците, и со специфични индустрии, како земјоделството, текстилната и градежната индустрија. Во некои региони на државата, како Гевгелија и Валандово, кои се дел од редовната мигрантска рута и кои имаат развиен земјоделски сектор, се чини дека е поголем ризикот работниците да станат жртви на трговија со луѓе за трудова експлоатација.

2. Препораки

Во овој дел се понудени препораки за идни активности во борбата против трговијата со луѓе за трудова експлоатација. Некои од препораките бараат дополнителни ресурси и инвестиции; други, пак, може да се имплементираат со постојните ресурси или со нивно групирање. Препораките се упатени до органите за борба против трговијата со луѓе и до субјектите што може да имаат улога во превенцијата и борбата против трудовата експлоатација. Заклучоците и препораките за вклученоста на синдикатите, агенциите за вработување и за компаниите се третираат одделно во анексите.

2.1. Законодавна рамка

Постојната законодавна и политичка рамка обезбедува солидна основа за зајакнување на напорите за превенција и борба против трговијата со луѓе за трудова експлоатација и нејзините основни причини може да се надградуваат. Меѓутоа, во одредени области, како што се јавните набавки и откривањето нефинансиски податоци, се потребни подобрувања.

Препораки за преглед на законодавството заради зајакнување на превенцијата и спроведувањето на законот против трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот

- ▶ Ратификување на Протоколот за присилна работа на МОТ од 2014 година;
- ▶ Обезбедување со законите за корпоративна одговорност да се овозможи судско гонење за трговија со луѓе што се јавува како последица на недостигот од надзор или контрола;
- ▶ Воведување законодавство кое предвидува откривање нефинансиски податоци и должно внимание кон синџирот на снабдување од приватниот сектор и јавните органи за усогласување на македонското деловно право со меѓународните стандарди;
- ▶ Воведување критериуми за исклучување од договори за јавни набавки поради повреди поврзани со трговија со луѓе, вклучувајќи заговор, детска работа и повреда на работните права;
- ▶ Воведување законски одредби со казни и јасни надлежности на телата за спроведување на законот за да се обезбеди работникот да не плаќа никакви провизии за трошоците за вработување или за помошни услуги;
- ▶ По соодветна правна анализа, воведување градиран систем на казни за неусогласеност и повреди на постојните закони од приватните агенции за вработување.

Опсегот на казните и на санкциите треба да вклучува:

- Одземање на лиценцата/регистрацијата
- Привремена суспензија на лиценцата/регистрацијата со временски поврзан услов за подобрување
- Објавување на одземањето/суспензијата на лиценцата
- Привремена или трајна забрана за работа во индустријата за вработување за лица осудени за повреда/повратници
- Парични казни и други финансиски санкции
- Исклучување на компанијата и на поединци од учество во наднавања и во тендери за јавни договори.

2.2. Политичка рамка и институционални капацитети

Иако политичката и институционалната рамка се засновани на цврсти политички документи и специјализирани институции за борба против трговијата со луѓе, сепак, треба да се вложат поголеми напори за зајакнување на учеството и капацитетот на клучните актери на пазарот на трудот, како што

е *Инспекторатот за труд*. Исто така, со оглед дека должното внимание и корпоративната одговорност стануваат општо прифатен стандард, голем број компании очекуваат државата да имплементира промени во регулативите и во политиките за да креира еднакви услови, така што компанија која се придржува до прописите нема да биде поткопувана од компаниите кои се здобиваат со неправедна предност преку експлоатација на трудот.

Препораки за преглед на политиката и на институционалната рамка за-ради зајакнување на превенцијата и спроведувањето на законот против трговијата со луѓе чија цел е експлоатација на трудот:

- ▶ Обезбедување *Инспекторатот за труд* и *Државната агенција за вработување* да бидат ангажирани во имплементацијата на Националната стратегија и на Акцискиот план 2017-2020;
- ▶ Зголемување на капацитетот на трудовите инспектори во целата земја преку редовна обука за идентификација на трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот во соработка со други актери;
- ▶ Развивање практична алатка (на пример, џебен водич) за трудовите инспектори која ќе биде дистрибуирана низ цела држава;
- ▶ Обезбедување соодветни ресурси, како финансиски така и човечки, за обука на трудовите инспектори;
- ▶ Зајакнување на улогата на *Државната агенција за вработување* и на *Инспекторатот за труд* за да ги следат трендовите на пазарот на трудот и активностите на приватните агенции за вработување;
- ▶ Ангажирање на приватниот сектор и на синдикатите во активностите за борба против трговијата со луѓе и во имплементацијата на Националниот акциски план;
- ▶ Имплементирање на УНГП и Препораката на Советот на Европа за бизнисот и човековите права и, особено, изработување и усвојување Национален акциски план за бизнисот и за човековите права;
- ▶ Спроведување пилот-програма за проактивна идентификација и собирање податоци во ризичните индустрии (како што е земјоделството или текстилната индустријата) со учество на НВО, синдикатите, приватниот сектор и со меѓагенциска соработка.

2.3. Пазар на трудот

Наспроти структурните проблеми на македонскиот пазар на трудот кој го карактеризираат лоши работни услови, неформалната работа во „сивата економија“ и отсуството на синдикати во одредени области, треба да се преземат чекори за да се откријат сериозни повреди на работните права што може да доведат до трговија со луѓе со цел експлоатација на трудот.

Препораки за преглед на спроведувањето на прописите на пазарот на труд заради зајакнување на превенцијата и прекинување на трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот:

- ▶ Зголемување на зачестеноста на специјализирани и целни инспекции и активности за спроведување на прописите (вклучувајќи заеднички активности со агенциите за спроведување на законот) во секторите со поголем ризикот од експлоатација на трудот;
- ▶ Обезбедување заштитен ѕид меѓу спроведувањето на законот за имиграција и работничките права, така што ќе се обезбеди нелегалните странски работници да не се третираат како прекршители на законот за имиграцијата, во случај на криумчарење и експлоатација;
- ▶ Обезбедување на спроведувањето на тековните прописи за агентите за обезбедување работа и приватните агенции за вработување;
- ▶ Применување лиценцирање и регистрирање во однос на агенти/агенциите за обезбедување работа со седиште во странство кои обезбедуваат работници за земјата;
- ▶ Ставање на располагање на листа на лиценцирани агенции за вработување и информации за регулирање на лиценцирањето и посредувањето за работа во земјата на веб-страниците на македонските амбасади во државите од каде што доаѓаат најголем број работници;
- ▶ Натамошно развивање и користење на концептот на „пристојна работа“ во политиките и обуките, како цел за македонскиот пазар на трудот;⁸⁴
- ▶ Зголемување на свеста кај трудовата инспекција и граѓанското општество за ризиците поврзани со обезбедувањето работа од трета страна.

84 Национална програма за пристојна работа 2015-2018 http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/nacionalna_programa_pristojna_rabota.pdf

VI. АНЕКСИ

Анекс I – Конкретни препораки за активностите и за мерките што треба да ги преземат синдикатите

(Овој дел во голема мера е заснован врз препораките содржани во ИТУЦ - Меѓународна публикација против ропство *Никогаш не работи сам - НВО и синдикатите ги здружуваат силите во борба против присилната работа и трговијата со луѓе во Европа*⁸⁵)

Синдикатите, веројатно, ќе најдат на состојби поврзани со трговијата со луѓе на работните места или состојби што укажуваат на ризик од експлоатација, вклучувајќи и присилна работа и трговија со одредени групи работници. Со оглед на нивната структура, синдикатите се добро поставени за да се ангажираат во активностите за решавање на основните фактори и на трговијата со луѓе.

Синдикатите го следат усогласувањето со законите што се однесуваат на трудот и се партнери во преговорите со работодавците и владите. Исто така, тие имаат улога во застапувањето на политичката сцена на прашањата што се важни за борбата против трговијата со луѓе, како што се социоекономските политики, регулирањето на пазарот на трудот и спроведувањето на законите. Синдикатите имаат можност да остварат висок степен на влијание бидејќи тие застапуваат групи работници – оттука, работниците поединци добиваат посилен глас. Исто така, прифатено е дека организираните, синдикално здружени работници имаат помал ризик да бидат предмет на трговија со луѓе и присилна работа.

Иако борбата против трговијата со луѓе сè уште е нова област во активностите на синдикатите и област во која експертизата е во развој, сепак, соработката со националните институции и со граѓанските организации е прифатена како клучна за спречување на состојбите со трговија со луѓе преку информирање на работниците за легална работа и за престој во земјата на нивната дестинација.

Важно е синдикатите да ја препознаат потребата да се вклучат и да дојдат до особено ранливите групи работници, како што се работници мигранти.

85 http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Forced_labour_EN_FINAL.pdf

Потврдено е дека водењето кампањи за подигнување на стандардите и на условите за најранливите работници на работното место (како што се ранливи работници мигранти без документи) има ефект во подобрувањето на стандардите во целиот сектор и е од полза за сите работници.

За да се зголеми способноста на синдикатите во борбата против трговијата со луѓе, синдикатите во земјата треба:

- ▶ Да промовираат ратификација и ефективна имплементација на Протоколот за присилна работа од 2014 година;
- ▶ Да ја зголемат свеста за присилната работа и за трговијата со луѓе меѓу членовите на синдикатот и службените лица;
- ▶ Да развијат политики против присилната работа и трговијата со луѓе;
- ▶ Да развијат билатерални, секторски или регионални договори за соработка на синдикатот со синдикатите во најчестите земји на дестинација за македонските работници и земји на потекло на работниците мигранти од Републиката;
- ▶ Да соработуваат со службите за трудова инспекција, со агенциите за спроведување на законот и со другите релевантни, национални, регионални или меѓународни органи или меѓуагенциски работни групи;
- ▶ Да развијат стратегиско партнерство со организациите на граѓанското општество;
- ▶ Да бидат насочени кон секторите во кои најверојатно може да се појават присилна работа и трговија со луѓе, како што се градежништвото, производството и текстилната индустрија и угостителството;
- ▶ Да ги следат агенциите за вработување, како и компаниите, вклучувајќи ги и нивните синџири на снабдување за да ги откриваат и да се борат против практиките на присилна работа и трговија со луѓе;
- ▶ Да ги идентификуваат, документираат и јавно да ги објават случаите на трговија со луѓе, присилна работа и експлоатација на трудот;
- ▶ Да дојдат до неформалните, незаштитените работници и до работниците мигранти што се во опасност и да им дадат директна помош, да се зафатат со решавање на нивната специфична состојба и потреби, вклучувајќи и преку нивна интеграција во синдикатите;
- ▶ Да обезбедат да им се посвети соодветно внимание на сите форми на расизам и дискриминација, особено вклучувајќи ја родовата димензија бидејќи жените и девојчињата особено се наоѓаат во опасност.

Анекс II – Конкретни препораки за активностите и за мерките поврзани со агенциите за вработување⁸⁶

Покрај *Државната агенција за вработување*, агенциите за вработување имаат клучна улога во македонската економија преку обезбедувањето работна сила за голем број сектори, како во државата така и во странство. Специјализираните агенции за вработување настојуваат да најдат и да управуваат со работна сила која се бара за краток и долг рок. Голем број од агенциите за вработување (кои се нарекуваат и посредници или олеснувачи) настојуваат да работат според моделот на добрата практика, во однос на законот и на правата на работниците.

Агенциите што работат во согласност со законот се поткопувани од оние што работат надвор од законот или недоследно го применуваат истиот и заработуваат преку експлоатација на работниците, вклучувајќи ја и трговијата со луѓе. Секторот за вработување во земјата е многу разновиден, при што некои агенции вложуваат значителни напори да го задржат добриот углед и да усвојат практики со кои се третира прашањето за трговијата со луѓе (како што е агенцијата „Партнер“).

Заедничка карактеристика на вработувањето преку агенции е таканаречениот триаголен однос меѓу агенцијата, работникот и компанијата корисник, кој може да доведе до слабеење на директно применливите работнички права на работниците и се поврзува со трговијата со луѓе.

Македонската законска рамка не го зема предвид општо познатиот „триаголен однос“ кој придонесува регулирањето на агенциите за вработување да биде тешко применливо во практиката. Оттука, важно е регулирањето и имплементацијата да опфаќаат повеќе области, вклучувајќи:

- ▶ Регулирање на агенциите за услуги;
- ▶ Регулирање на договорите меѓу агенциите и работниците;
- ▶ Регулирање на задачите меѓу работниците и компаниите корисници.

Највообичаен пример за експлоататорска практика од агентите за обезбедување работа е вработување со измама (како што е наплатување провизија и други услуги од работниците или погрешно информирање за видот на работата и за условите за работа), кое ги доведува работниците во состојба на должничко ропство; и експлоататорско вработување кое може да вклучи манипулации со платата, задржување на платата или принуда работниците да се сместат во определени простории.

Меѓународната организација на трудот (МОТ) идентификува дека „бескрупулозните агенции за вработување, посредниците за неформална работа и

⁸⁶ Види Закон за агенциите за привремени вработувања, Службен весник 49/2006 и неговите измени и дополнувања.

другите посредници кои дејствуваат надвор од законската и од регулаторната рамка, чиј плен особено се нискоквалификуваните работници, имаат сè поважна улога. Пријавените злоупотреби вклучуваат една или повеќе од следново: измама во врска со природата и условите за работа; задржување на пасошот; незаконски одбивања од платата; должничко ропство поврзано со отплата на провизии за вработување; закани ако работниците сакаат да ги напуштат своите работодавци, заедно со стравот од подоцнежното протерување од државата. Комбинацијата од овие злоупотреби може да претставуваат трговијата со луѓе и присилната работа. Наспроти постоењето на меѓународни стандарди за трудот кои се однесуваат на вработувањето, често националните закони и нивното спроведување не успеваат да ги заштитат правата на работниците, а особено на работниците мигранти⁸⁷.

За решавање на ова прашање МОТ покренува глобална „Иницијатива за правично вработување“ за да:

- ▶ се помогне во спречувањето на трговијата со луѓе и присилната работа;
- ▶ се заштитат правата на работниците, вклучувајќи ги и работниците мигранти, од злоупотреба и од измамнички практики во текот на процесот на вработување (вклучувајќи и претходна селекција, селекција, превоз, сместување и можност за враќање);
- ▶ се намалат трошоците за трудова миграција и да се подобрат развојните исходи за работниците мигранти и нивните семејства, како и за државите на потекло и државите на дестинација⁸⁸.

За решавање на ризикот од бескрупулозни посредници што работат во земјата, властите треба:

- ▶ Да спроведат правна и компаративна анализа за да ги подобрат прописите и лиценцирањето, да обезбедат добрите агенции да не бидат попречувани од бескрупулозните агенции;
- ▶ Да обезбедат обука за агенциите за вработување во однос на спречувањето на трговијата со луѓе и за меѓународните стандарди за работа;
- ▶ Да се вклучат во глобалната асоцијација на агенции за вработување ЦИЕТТ, партнер на Иницијативата за фер вработување на МОТ⁸⁹.

Приватните агенции за вработување треба да:

- ▶ Поддржат специјализирано здружение на агенции за вработување, кое би ги претставувало и поддржувало своите членови (слично здружение веќе постои во другите држави, како што е РЕЦ⁹⁰ во Обединетото Кралство);

87 <http://www.ilo.org/global/topics/fair-recruitment/lang--en/index.htm>

88 Исто

89 <http://www.wecglobal.org>

90 <https://www.rec.uk.com>

- ▶ Изработат кодекс на практика во кој ќе биде истакнато неприфатливото однесување (како што е наплата на провизија), во соработка со *Државната агенција за вработување*;
- ▶ Работат со деловните клиенти на градење добри практики во индустријата;
- ▶ Работат во партнерство со специјализирани организации на граѓанското општество и со синдикатите на постигнување на неопходните вештини и развивање стандардни оперативни процедури за намалување на ризиците и решавање на случаите на трговија со луѓе;
- ▶ Да се заложат земјата да учествува во Иницијативата за правично вработување на МОТ.

Анекс III – Конкретни препораки за активностите и за мерките што треба да ги преземе приватниот сектор

Компаниите имаат обврска да ги почитуваат човековите права⁹¹. Тука спаѓа должноста за решавање и за транспарентност во врска со ризиците и со реалните примери на трговија со луѓе во синцирот на снабдување и во работењето во приватниот сектор. Заинтересираните субјекти, вклучувајќи ги и клиентите, инвеститорите, организациите на граѓанското општество и јавноста, сè повеќе размислуваат за кредибилитетот на компаниите врз основа на нивната посветеност на човековите права. Слабите процеси на длабинската анализа може да доведат до законска одговорност на компаниите за злоупотребите, вклучувајќи ја и трговијата со луѓе, кои се јавуваат во синцирот на снабдување. Трговијата со луѓе е сериозно кривично дело и компаниите може да се сметаат за одговорни ако не постапуваат по тоа прашање. Работењето со испорачувачите и нивно следење, секаде каде што се наоѓаат во синцирите на снабдување, исто така, претставува одговорност на компаниите.

Компаниите треба да бидат подготвени за можноста во нивниот синцир на снабдување да се појави феноменот трговија со луѓе. Во директниот или индиректниот синцир на снабдување, компанијата има обврска да ја ублажи состојбата. Проактивното воведување процедури за идентификување на ризиците и за одговор на случаите со трговија со луѓе би им помогнало на компаниите да реагираат брзо и посоодветно доколку се детектира таква состојба. Исто така, овој пристап ќе помогне да се намали ризикот од негативни пишувања на медиумите и нарушување на угледот.

Приватниот сектор треба да разгледа и да биде опремен за справување со две главни сценарија:

- ▶ ризик од трговија со луѓе;

⁹¹ Водечки принципи на ОН за бизнисот и за човековите права

- ▶ реални случаи на трговија со луѓе во нивното работење или во синцирот на снабдување.

Разбирањето на основните причини за трговија со луѓе помага во решавањето на повредите кои претставуваат поголем ризик за работниците. Заштитата и унапредувањето на основните права од работниот однос помагаат да се спречи појавата на најсериозните нарушувања, како што е трговијата со луѓе. Во случај на идентификувана трговија со луѓе, важно е да се биде во можност да се дејствува брзо, но и сразмерно за да се спречи натамошна злоупотреба и да се постигне најдобро можно решение за засегнатите работници. Постоенето однапред усвоен систем е подобра опција од изнаоѓање избрзано решение, откако настанал проблем.

Постојат одредени практични чекори што компаниите може да ги преземат за да ја спречат трговијата со луѓе и да им помогнат на работниците да се ослободат од натамошна експлоатација:

- ▶ Во соработка со националните власти, придонесување кон развојот и имплементација на прописите и на политиките во кои се наведени очекувањата за клучните деловни функции (вклучувајќи набавки, купувачи, човекови ресурси), испорачувачи, клиенти, деловни партнери и други што се поврзани со деловното работење;
- ▶ Поддршка на *“Бизнис-конфедерацијата на Македонија”* и на *“Организацијата на работодавачи на Македонија”* во развојот на одговорното деловно претприемништво и корпоративната одговорност;
- ▶ Мапирање на постојните политики и кодекси на однесување (интерни и на испорачувачите) во соработка со другите заинтересирани страни, како што се НВО за борба против трговијата со луѓе заради идентификување на покриеноста на ризикот што се однесува на трговијата со луѓе;
- ▶ Развој на политиките на човековите права и на процесите на длабинска анализа каде што не постојат;
- ▶ Посветеност на имплементирањето на Водечките принципи на ОН за бизнисот и за човековите права;
- ▶ Приклучување кон Глобал компакт на ОН⁹²;
- ▶ Охрабрување на комуникацијата и ангажирање низ синцирот на снабдување;
- ▶ Обезбедување сите договори да вклучуваат клаузули за трговијата со луѓе и за факторите на ризикот;
- ▶ Организирање обука за трговијата со луѓе за некои клучни работодавци, како што се службениците за човекови ресурси, особено во секторите во кои ризикот од експлоатација е поголем;

92 <https://www.unglobalcompact.org>

- ▶ Препознавање на слободата на здружување и помагање на работниците да ги разберат своите права;
- ▶ Склучување рамковни договори со синдикатите;
- ▶ Избегнување брзи, непромислени реакции, како што е моментното раскинување договор со испорачувачот, а притоа да не се земат предвид ризиците и благосостојбата на работниците;
- ▶ Избегнување да се изрекуваат целосни забрани за вработување одредени категории работници, како што се млади работници или бегалци бидејќи тоа може да ги изложи на поголема штета;
- ▶ Унапредување на механизмите за жалби и на процедурите за укажувачите, а тоа ќе им овозможи на работниците да поднесуваат жалби за злоупотреби;
- ▶ Обезбедување на работниците да не им се наплаќа провизија за вработување или какви било други скриени давачки (како што е за транспорт, визно олеснување и за преведувачки услуги);
- ▶ Запознавање на работниците, спроведување редовни анкети на работниците и обезбедување работниците да имаат можност да дадат повратни информации или да пријават злоупотреба без реперкусији;
- ▶ Промовирање на директните и долгорочните вработувања наместо поддоговарање и преголемо потпирање на привремената работа;
- ▶ Формализирање на односот со испорачувачите и другите деловни партнери и охрабрување на испорачувачите да воспостават односи со своите испорачувачи.

Анекс IV – Опис на концепти и алатки

1. Пристојна работа

МОТ ја дефинира пристојната работа како „работа што е продуктивна и дава правичен приход, безбедност на работното место и социјална заштита за семејствата, подобри изгледи за личен развој и општествена интеграција, слобода на луѓето да ги искажат своите проблеми, да се организираат и да учествуваат во одлуките што влијаат врз нивните животи и еднаквоста на можностите и постапувањето за сите мажи и жени.“⁹³

Пристојна работа е оптимална состојба (наспроти присилната работа) која треба да се постигне на работното место. Секоја состојба која не е пристојна работа е експлоататорска на еден или на друг начин, при што најекстремна форма на експлоатација е присилната работа, често како резултат на трговијата со луѓе.

⁹³ <http://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang-en/index.htm>

Разбирањето на улогата на пристојната работа и приклучувањето на агендата на пристојната работа претставува клучна алатка за секоја држава и за нејзината способност да се бори против трговијата со луѓе чија цел е експлоатација на трудот.

Пристојната работа и економскиот раст, исто така, се една од целите (Цел бр. 8) на Глобалниот одржлив развој⁹⁴. Една од целите, 8.7 ја препознава директната корелација меѓу креирањето пристојна работа и решавањето на проблемот со трговијата со луѓе:⁹⁵

Цел 8.7: Преземање итни и ефективни мерки за искоренување на присилната работа, прекинување на модерното ропство и на трговијата со луѓе и обезбедување забрана и елиминација на најлошите форми на детска работа, вклучувајќи го вработувањето и користењето деца војници и до 2025 година прекинување на детската работа во сите нејзини форми.

Рамката за мерење на пристојната работа⁹⁶, која опфаќа десет значајни елементи тесно поврзани со четирите стратешки столба на Агендата за пристојна работа, односно со (i) Меѓународните стандарди за трудот и основните принципи и права на работа (ii) отворањето работни места (iii) социјалната заштита и (iv) социјалниот дијалог и трипартизмот, може да биде корисна алатка.

2. Должно внимание во однос на човековите права

Терминот „должно внимание во однос на човековите права“ се однесува на чекорите што ги презема компанијата за да ги идентификува и да дејствува против реалните и потенцијалните ризици за работниците во нејзиното работење, синџирот на снабдување и услугите што ги користи. Должното внимание во однос на човековите права може да помогне во откривањето трговија со луѓе, но и во идентификувањето и постапувањето со ризичните области и да ја поправи состојбата со работниците што се жртви на трговијата со луѓе.

Државите треба да ги поттикнуваат компаниите да изработат рамка за должно внимание во однос на човековите права во целиот нивен синџир на снабдување. Истовремено, владите треба да се погрижат и да преземат должно внимание во однос на човековите права во нивните процеси на јавни набавки на сите владини нивоа.

94 Цели за одржлив развој (СДГ), официјално познати како Трансформирање на нашиот свет: 2030 Агенда за одржлив развој е збирка на 17 „Глобални цели“ со 169 цели меѓу нив. Тие беа усвоени од Обединетите нации во 2015 година <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

95 <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-8-decent-work-and-economic-growth/targets/>

96 Пристојна работа (http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/-integration/documents/publication/wcms_229374.pdf).

Иницијативата за етичка трговија⁹⁷ и нејзините членки изработија рамка за должно внимание во однос на човековите права според која на компаниите и на другите им се препорачува да преземат процес во четири чекори:

Рамка на ЕТИ за должно внимание во однос на човековите права

Клучни чекори што треба да ги преземат компаниите со цел спречување, управување со злоупотребите на човековите права и нивно ублажување во сопственото работење и во синџирите на снабдување.

Рамката на ЕТИ за должно внимание во однос на човековите права www.ethicaltrade.org претставува неофицијален превод на македонски јазик изработен од страна на Програмската канцеларија на Совет на Европа во Скопје www.coe.int/skopje

97 <http://www.ethicaltrade.org/resources/human-rights-due-diligence-framework>

Анекс V - Ресурси

1. Листа на институции со чии претставници е остварена средба за време на мисијата во Скопје за утврдување факти:

Министерство за труд и социјална политика

Министерство за внатрешни работи

Министерство за надворешни работи

Основен суд - судии за работни односи

Државен инспекторат за труд

Центри за социјална работа

Државна агенција за вработување

Совет на Инспекторатот

НВО „Отворена порта - Ла страда“

НВО „Среќно детство“

НВО „Еднаков пристап“

Сојуз на синдикати

Агенција „Партнер“ – приватна агенција за вработување

Стопанска комора

хотел „Мериот“

„Жито маркети“

ИЦМПД

2. Листа на институции со чии претставници е остварена средба за време на мисијата за утврдување факти во регионите (Гевгелија и Валандово):

Инспекторат за труд

3. Референции и ресурси за дополнителни информации

- ▶ Водечки принципи на ОН за бизнисот и за човековите права
http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf
- ▶ Глобал компакт на Обединетите нации
<https://www.unglobalcompact.org>
- ▶ Цели за одржлив развој на Обединетите нации
<http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-8-decent-work-and-economic-growth/targets/>
- ▶ Ресурси на МОТ за пристојна работа, правично вработување и присилна работа
<http://www.ilo.org/global/topics/fair-recruitment/lang--en/index.htm>
<http://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang--en/index.htm>
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/integration/documents/publication/wcms_229374.pdf
<http://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/lang--en/index.htm>
- ▶ Конвенција на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе
<http://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/about-the-convention>
- ▶ Трет општ извештај за активностите на ГРЕТА, ГРЕТА (2013)17
<https://rm.coe.int/16805aa45d>
- ▶ Четврти општ извештај за активностите на ГРЕТА (2015)1.
<https://rm.coe.int/16805aa45f>
Dottridge, M; Emerging Good Practice by State Authorities, the Business Community and Civil Society in the Area of Reducing Demand for Human Trafficking for the Purpose of Labour Exploitation, Council of Europe, Strasbourg, 2016. <https://rm.coe.int/16806b61f0>
- ▶ Агенција на Европската Унија за фундаменталните права (АФП) (2015). Тешка експлоатација на трудот: работници што се движат во рамките или влегуваат во Европската Унија. Обврски на државите и правата на жртвите.
<http://fra.europa.eu/en/publication/2015/severe-labour-exploitation-workers-moving-within-or-european-union>
- ▶ Рамка за должно внимание во однос на човековите права на Иницијативата за етичка трговија
<http://www.ethicaltrade.org/resources/human-rights-due-diligence-framework>

- ▶ ИТУЦ: Никогаш не работи сам – со заеднички сили на HBO и на синдикатите во борба против присилната работа и трговијата со луѓе во Европа. ITUC, Anti-Slavery International, 2011
http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Forced_labour_EN_FINAL.pdf
- ▶ Извештај за имплементацијата на Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе од „поранешна југословенска Република Македонија“, Совет на Европа, Стразбур, 2014 година
- ▶ Одговорот од „поранешна југословенска Република Македонија“ на прашалникот за евалуација на имплементацијата на Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе од страните учеснички. Втор круг на евалуација. (Одговорот доставен на 8 ноември 2016 година)
- ▶ Годишен оперативен план за 2017 година за имплементација на НАП 2017-2020
- ▶ Годишен извештај на Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција од 2003 до 2016 година
- ▶ Прирачник за рано откривање на случаи на трговија со луѓе за инспекторите за труд, 2014 година, Скопје;
- ▶ Стратегија за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција, 2017-2020;
- ▶ Национален акциски план за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција, 2017-2020;
- ▶ Акциски план за борба против трговијата со деца, 2017-2020;
- ▶ Стандардни оперативни процедури за постапување со жртвите на трговијата со луѓе, 2010, Скопје <http://nacionalnakomisija.gov.mk/?p=144>
- ▶ Стандардни оперативни процедури за постапување со ранливите категории странски државјани, 2016 Скопје;
- ▶ Стандардни оперативни процедури за постапување со одвоени деца без придружба, 2015 Скопје.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

343.431(497.7)(047)

СКРИВАНКОВА, Клара

Извештај за трговијата со луѓе со цел трудова експлоатација / автори
Клара Скриванкова, Лазар Јовевски. - Скопје : Превенција и борба со
трговија со луѓе, 2017. - 45 стр. : табели ; 21 см

Фусноти кон текстот. - За авторите: стр. 3-4. - Библиографија: стр. 43-45. -
Содржи и: Анекси

ISBN 978-608-66099-1-7

1. Јовевски, Лазар [автор]

а) Трговија со луѓе - Принудна работа - Македонија - Извештаи
COBISS.MK-ID 103853578

Трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот претставува нова област од интерес во земјата. Извештајот дава преглед на напорите кои ги преземаат властите во земјата, синдикатите, бизнис заедницата и граѓанското општество за справување со појавата на трговија со луѓе за цели на трудова експлоатација и ризик факторите кои произлегуваат од неа. Извештајот вклучува и препораки за конкретни мерки за намалување на побарувачката за трговија со луѓе и идентификување на потенцијалните жртви. Извештајот за трговија со луѓе за цели на трудова експлоатација во „поранешната југословенска Република Македонија“ е изработен во рамките на проектот „Спречување и борба против трговијата со луѓе“ како дел од програмската рамка „Хоризонтален инструмент за западен Балкан и Турција“ на Европската Унија и Советот на Европа.

Council of Europe Office in Skopje
Partizanski Odredi 15A-1/12
1000 Skopje
Tel: +389 2 32 56 900

<http://horizontal-facility-eu.coe.int>

horizontal.facility@coe.int

[jp.horizontal.facility](https://www.facebook.com/jp.horizontal.facility)

[@CoE_EU_HF](https://twitter.com/CoE_EU_HF)

MKD

Советот на Европа е водечка организација за човекови права на европскиот континент. Се состои од 47 земји членки, од кои 28 се членки на Европската Унија. Сите земји членки на Советот на Европа се обврзале да ја почитуваат Европската конвенција за човекови права, мултилатерален договор кој е изготвен со цел да се обезбеди почитување на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права го надгледува спроведувањето на Конвенцијата во земјите членки.

Европската Унија е единствено економско и политичко партнерство помеѓу 28 демократски европски држави. Нејзините цели се мир, просперитет и слобода за нејзините 500 милиони граѓани – во еден поправеден и побезбеден свет. Со цел да се реализираат нејзините активности, државите членки на ЕУ воспоставиле тела кои управуваат со ЕУ и го усвојуваат нејзиното законодавство. Главните тела се Европскиот Парламент (кој ги претставува европските народи), Советот на Европската Унија (кој ги претставува националните влади) и Европската Комисија (која ги претставува заедничките интереси на ЕУ)

www.coe.int

<http://europa.eu>

Horizontal Facility for Western Balkans and Turkey

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe